
MUUTUSED
VÄÄRTUSHINNANGUTES AASTAIL
1990-1999

Rahvastikuministri büroo

UURINGU ARUANNE

Andrus Saar

DETSEMBER 2001

SAAR POLL
www.saarpoll.ee

Sisukord

- 1. Projekti tekkelugu ja tutvustus**
- 2. Uuringutulemuste analüüs**
 - 2.1. Põhiväärtustest**
 - 2.2. Eesti elanikkonna poliitiline efektiivsus**
 - 2.3. Sallivus Eesti ühiskonnas**
 - 2.4. Töö tähtsus ja tähendus Eesti elanike jaoks**
 - 2.5. Perekond; mehe-naise suhted Eesti perekonnas**
- 3. Uuringutulemuste lühikokkuvõte**

Lisad

1. Projekti tekkelugu ja tutvustus

1999. aasta sügisel osales sotsiaal- ja turu-uuringute firma Saar Poll üle-euroopalises sotsioloogilises uuringus “Euroopa väärtuste uuring” (“European Values Study”) Uuringu eesmärgiks on uurida inimeste väärtushinnanguid üle kogu Euroopa ning tuua uuringu tulemused avalikkuse ette.

1999. aastal oli tegemist juba uuringu kolmanda lainega. Sotsiaal- ja turu-uuringute firma Saar Poll osales ka uuringu teises laines, 1990. aastal. Kumbagi uuringut on finantseerinud mõni välispartner ja Saar Poll.

Antud projekti eesmärgiks on pakkuda ülevaadet Eesti ühiskonnas eksisteerivate väärtushinnangute arengust aastatel 1990-1999.a. 1999nda aasta andmestik ei ole veel avatud. Läheb veel mõni aasta, kui see antakse avalikku kasutusse. Antud tööga pakume Eesti elanikele võimaluse vaadata ajas tagasi ning märgistada mõned arengutrendid väga olulistes küsimustes. 1990ndal aastal korraldatud uuring viib meid ENSV eelviimasesse aastasse, 1999. aasta aga juba taasiseseisvunud Eestisse, kus ilmnevad esimesed riigi arenguga seotud raskused ja mured, aga ka rõõmud.

Uuringutulemustele laiema konteksti andmiseks võrdleme aruandes Eesti uuringu tulemusi teiste “Euroopa Väärtuste Uuringus” osalenud riikide andmetega.

Käesolevasse käsitluse lülitasime vaatluse alla järgmised riigid: Eesti, Läti, Leedu, Venemaa ja Holland (peatükis “Sallivus Eesti ühiskonnas” on vaadeldud rohkem riike). Naaberriikidest oleks meelsasti võtnud ka Soome, kuid nende küsitlute andmebaas oli kaks korda väiksem ja seega võrreldavus oluks tundvalt komplitseeritum. Hollandi võtsime võrdlusriigiks seetõttu, et tegu on pikaajalise demokraatliku traditsiooniga riigiga ning samas on tegu väikeriigiga, mis suurendab võrdlemise efektiivsust.

Kui rääkida uuringu teemadest, siis küsitlus puudutas selliseid ühiskonna peamisi institutsioone nagu töö, perekond, religioon, keskkond, poliitika ja ühiskondlik elu, sotsiaalne õiglus, sotsiaalsed grupid, inimeste enesemääratlus.

Aruandes on lähema vaatluse alla võetud viis teemat:

1. Põhiväärtused
2. Eesti elanikkonna poliitiline efektiivsus
3. Sallivus Eesti ühiskonnas
4. Töö tähtsus ja tähendus Eesti elanike jaoks
5. Perekond; mehe-naise suhted Eesti perekonnas

2. Uuringutulemuste analüüs

2.1. Põhiväärtustest

Alustuseks kuuest põhisfääri väärtusest, millega inimene puutub kõige sagedamini kokku. Need on **töö, perekond, sõbrad ja tuttavad, vaba aeg ja religioon**.

Vaatleme nende põhiväärtuste kohta erinevate elanike teadvuses nende tähtsusjärjekorra alusel. Aluseks võtame nende inimeste osakaalu, kes peavad teatud väärtust tähtsaks.

Valdkond	Riigid (valdkonnad tähtsusjärjekorras 1999.a.)				
	<i>Eesti</i>	<i>Läti</i>	<i>Leedu</i>	<i>Venemaa</i>	<i>Holland</i>
Perekond	1.	1.-2.	1.	1.	3.
Töö	2.	1.-2.	2.	2.	4.
Sõbrad-tuttavad	3.	3.	3.	3.	1.
Vaba aeg	4.	4.	4.	4.	2.
Poliitika	6.	6.	6.	6.	5.
Religioon	5.	5.	5.	5.	6.

Erinevate sfääride tähtsusjärjekord Eestis on sarnane lähinaabrite omaga. Seevastu Holland erineb oluliselt oma valdkondade tähtsuse poolest. Nende jaoks on esimestel kohtadel vaba aeg ja sõprade tuttavatega veedetud aeg, ka perekond, kuid töö on alles neljandal kohal. Seejuures tuleb mainida, et töö on hollandlaste jaoks samavõrd tähtis (tähtsuse intensiivsuse alusel) kui teiste riikide elanike jaoks, kuid nad eelistavad teisi sfääre veelgi rohkem.

1990. aastaga võrreldes on toimunud mitmed küllalt olulised muudatused. Kõigis naaberriikides ja Eestis on suurenenud tähelepanu järgmistele sfääridele: töö, sõbrad-tuttavad ja religioon. Oluliselt on langenud aga nii Eestis kui meie naaberriikides poliitika osatähtsus igapäevaelus. Näiteks Eestis vähenes poliitika tähtsus 1999. a. võrreldes 1990. a. 2 korda, Lätis 1,7 korda, Venemaal 1,3 korda. Samas on Hollandis huvi poliitika vastu mõnevõrra tõusnud ja on kõrgem vaadeldud riikidest. Muide, ka 1990ndal aastal, kui Eesti naaberriikides oli huvi poliitika vastu kõige kõrgeim, ületas hollandlaste elus poliitika ka siis oma intensiivsusega meie vastavaid näitajaid. Eestis oli tollal 41% neid, kes pidasid poliitikat tähtsaks, Hollandis võrdlusena 53%.

Kui Eestis ja naaberriikides suurenes viimase 10 aasta jooksul töö osatähtsus, siis hollandlastel see vähenes. Kui naaberriikides suurenes religiooni osatähtsus, siis Hollandis see hoopis vähenes.

Need erinevused näitavad, et Hollandi näol on tegu postmodernistliku riigiga, kus hinnatakse eelkõige lähedast keskkonda, religiooni osatähtsuse vähenemine on aga korrelatsioonis ülemaailmse tendentsiga. Postsotsialistlikud riigid on aga alles n.ö. taasavastanud religiooni ja sellest tingituna ka sellele kõrgendatud tähtsuse omistamine.

Võrreldes 1990nda aastaga on noorte seas Eestis toimunud väga suured muudatused.

Seda eriti sellistes valdkondades nagu suhtumises töösse ja perekonda aga ka sõpradesse ja tuttavatesse. Need on omandanud varasemaga võrreldes 15- 39 aastaste jaoks suurema kaalu. Eelkõige puudutab see töö olulisemat väärtustamist. Näiteks 1990ndal aasta pidas 15-24 aastastest tööd tähtsaks 71%, kümnekond aastat hiljem aga juba 87%. 25-39 aastaste puhul on vastavad arvnäidud 82% ja 94%. Sõbrad ja tuttavad on kõigis vanusegruppides muutunud tähtsamaks, samas kui poliitika vastuoksa on teinud suurima languse inimeste elus. Suurim langus on aset leidnud 25-59 aastaste seas, 2,3-2,9 korda.

Kui vaadelda soolises lõikes, siis meeste jaoks on töö muutunud viimase kümnendi jooksul mõnevõrra tähtsamaks kui naistel. Perekond oli varem veidi tähtsam naistele kui meestele, viimased aastad on seda vahet isegi mõnevõrra suurendanud naiste kasuks. Naised on meestega võrreldes hakanud religiooni enamgi tähtsustama võrreldes 10 aasta taguse ajaga.

Kas mõtlete elu mõtte ja eesmärgi üle?

Küllalt huvitav on see tendents, et üheaegselt suurenes nii nende arv, kes on hakanud sageli mõtlema elu mõtte üle ja samas ka nende arv, kes sellele üldse ei mõtle. See tendents on üldine kõigile postsotsialistlikele riikidele.

Eestis on kõige rohkem neid, kes mõnikord mõtlevad elu mõtte üle (54%), sageli teeb seda 39% küsitletutest, mitte kunagi ei vaeva ennast sellise tegevusega 5% uuritavatest.

Mehed mõtlevad elu eesmärgi üle tunduvalt harvemini kui naised. Sageli teeb seda 30% meestest ja 47% naistest. Elu eesmärgi üle mõtlevad teiste vanusegruppidega võrreldes vähem üle 60 aastased inimesed.

Kui palju valikuvabadust tunneb inimene endal olevat?

Küsisime küsimuse: *Kui palju valikuvabadust ja kontrolli tunneb vastaja endal olevat selle üle, milliseks tema elu kujuneb?* Vastusevariante oli 3: vähe, keskmiselt ja palju.

10 aasta jooksul vähenes nende inimeste osa, kes leiavad, et neil on elu üle suur kontroll ja täpselt niisamuti suurenes nende inimeste osa, kes leiavad, et neil on vähe kontrolli selle üle, milliseks elu kujuneb. See tähendab, et üldine kontroll elu arengu üle on Eestimaa inimestel Eesti taasiseseisvumisega vähenenud, kuid sellele vaatamata võib öelda, et pisut rohkem kui pooled inimesed kannavad endas tundmust, et nad omavad suhteliselt palju kontrolli oma elukäigu üle. Täpselt sarnased protsessid on leidnud aset kõigis postsotsialistlikes riikides. Hollandis on aga kümnendi jooksul vastuoksa suurenenud inimeste arv, et võivad väita, et neil on suur kontroll elu üle.

10 aasta jooksul on muudatused olnud postsotsialistlike riikide kahjuks.

Valikuvabadus on kümnendi jooksul suurenenud kõige noorematel inimestel, 15-24 aastastel, vähenenud üle 40 aastastel, iseäranis üle 60 aastatel. Kui vanematest inimestest tundsid 1990ndal aastal olevat palju valiku vabadust olevat 28%, siis 1999ndal aastal 19%.

Rahulolu eluga tervikuna.

Eestis ei ole elanike hulgas toimunud mingeid muudatusi nende rahulolus. Ikka on valdav osa elanikest oma eluga nõrkeskmiselt rahul – 56%, rahul on 28% ja vähe rahul 15%. Teistes Balti riikides ja Venemaal on aga rahulolus toimunud suured muudatused ja seda eelkõige halvemuse suunas. Vähenes rahulolevate inimeste arv ning samas drastiliselt suurenes nende osakaal, kes on oma eluga vähe rahul.

Lätis tõusis nende inimeste arv 1,4 korda, Leedus 2 korda, Venemaal 1,6 korda.

Kui võrrelda andmeid hollandlaste omadega, siis sealsed tulemused nagu öö ja päev. Hollandis on rahulolevaid inimesi 70%, Eestis 27%. Vähe rahul olevaid inimesi on Hollandis 2%, Eestis 15%, Venemaal aga 36%.

Eestis on rahulolu eluga kasvanud eelkõige 15-24 aastaste hulgas, kuid üle 40 aastaste inimeste seas on rahulolu oluliselt langenud. Näiteks aastal 1990 oli üle 60 aastaste seas rahulolevaid inimesi 28%, kümme aastat hiljem aga vaid 19%. Meeste rahulolu on aastatega mõnevõrra vähenenud.

Kas elanikkond on ka õnnelik?

1999ndal aastal oli õnnelikke Eestis 64%, kümme aastat tagasi 57%. Kõigis käsitletud riikides on aset leidnud sarnane protsess, mistõttu inimeste õnnetunne on kümne aasta

vältel suurenenud. Balti riikidest tunneb end enim õnnelikuna Eestimaa elanikkond (näiteks Lätis on õnnelikke 57%, Leedus 61%, Venemaal 48%). Kui aga võrrelda antud andmestikku Hollandi omaga, siis on nende õnnetunne veelgi tugevam, tervelt 95% vastajatest peab end õnnelikuks inimeseks.

Nii nagu aastal 1990 nii ka 10 aastat hiljem kehtis kindel seaduspärasus, mida noorema inimesega on tegu, seda õnnelikumana ta end tunneb. Näiteks 15-24 aastastest Eestimaa elanikest tunneb end õnneliku 80%, üle 60 aastastest aga 59%. Tähelepanu väärib on aga asjaolu, et kümnendi jooksul on kõigi vanusegruppide esindajad muutunud varasema ajaga võrreldes õnnelikumaks. Kõige suurem positiivne muutus on aset leidnud noorimate inimestega. Kui võrrelda vastuseid soolises lõikes, siis naised tunnevad end meestega võrreldes varasema perioodiga võrreldes tunduvalt õnnelikema kui mehed. Kui naiste puhul kasvas õnnelike arv 10 protsendipunkti võrra, siis meeste puhul vadi 5 punkti võrra. Et naised on eluga enam rahul kui mehed, siis on päris loogiline, et nad on ka meestest mõnevõrra õnnelikumad. 10 aastat tagasi erinevus puudus.

2.2. Eesti elanikkonna poliitiline efektiivsus

Poliitika kui sõpradega aruteluteema kaotas 1990. a. ja 1999. a. vahelisel perioodil oluliselt oma tähendust. Eestis on hakatud poliitikast kõnelema 2,9 korda vähem, Lätis 2,7 korda, Leedus 2,3 korda, Venemaal 1,6 korda. Samas aga Hollandis on vaadeldud perioodil muutunud poliitika sagedasemaks kõneaineks. Peab aga tunnistama, et nende inimeste arv, kes Hollandis poliitikast kõnelevad sõpradega kokku saades, on siiski väiksem kui Eestis ja selle naaberriikides. Inimesed keskenduvad rohkem oma elule, hobidele, organisatsioonidele.

Meeste/naiste lõikes on langusetase võrdne, kuigi mehed on Eestis jätkuvalt rohkem aldis poliitikast kõnelema kui naised. Poliitikast rääkis sõpradega sageli 1999. aastal meestest 18%, naistest 12%. Vanusegruppidest võib täheldada suurimat langust 25-39 aastaste puhul. Kui 1990ndal aastal kõneles sõpradega sageli poliitikast 47% 25-39 aastastest, siis 1999ndal aastal oli nende hulk langenud 10%ni.

Kuid küsimus ei ole mitte lihtsalt poliitikas kui kõneaines, vaid ka üldises aktiivsuses. Aastatel 1990 kuni 1999 on toimunud väga suured muudatused (vt tabel 1). Tabelis on toodud andmed 1990nda aasta kohta, mis näitavad, kui võrd palju oli neid inimesi, kes ei kuulunud tollal ühtegi organisatsiooni (mitte ainult poliitilisse organisatsiooni, vaid

kõikvõimalikesse nagu keskkonnakaitse, ametiühingud, kunsti- ja spordiorganisatsioonid, ringid jms). 1999. aasta andmed näitavad, milline muutus on aset leidnud. Vastus peitub muutuste protsendipunktides. Kui 1999 a. näit võrreldes 1990. aastaga suurenes, siis on see näidatud + märgiga, vastasel korral aga miinusmärgiga.

Tabel 1.

	Eesti 1990 %	Eesti muutus 90-99 (punkte)	Läti 1990 %	Läti muutus 90-99 (punkte)	Venemaa 1990 %	Venemaa Muutus 90-99 (punkte)	Holland 1990 %	Holland muutus 90-99 (punkte)
Ei kuulu ühtegi organisatsiooni	28	+41	33	+40	29	+39	17	-10

Tabel 1 näitab ilmekalt, et kõigis Eestiga piirnevates riikides on organisatsiooniline kuuluvus näidanud vähenemise teed. Eestis langes organisatsiooniline kuuluvus 1,5 korda, Lätis 2,2 korda, Venemaal 2,3 korda. Samaaegselt Hollandis suurenes nende inimeste arv, kes kuuluvad mingisse organisatsiooni. Seal näiteks 1999. aastal ei kuulunud ühtegi organisatsiooni vaid 7% inimestest, Eestis aga näiteks 65%. Vahe on ligi 9-kordne.

Aktiivsuse langus iseloomustab eranditult kõiki vanusegruppe Eestis, mehi ja naisi. Kõige suuremat langust võib täheldada 25-59 aastaste hulgas, seega nende inimeste seas, kes traditsiooniliselt on ühiskonna aktiivseim osa.

Kuuluvus organisatsioonidesse on tihedalt seotud kodanikuühiskonda iseloomustava parameetriga, mis näitab ära inimeste võimaluse osaleda ühiskondlikus elus ning võime mõjustada ühiskonna elu nende organisatsioonide kaudu. Suurimad langused on toimunud järgmiste organisatsioonide liikmeskondades: ametiühingud, spordi- ja puhkuseorganisatsioonid, hariduse-, muusika-või kultuurialase ühiskondliku tegevuse valdkonnas. Oluliselt vähenes ka ameti- või kutseühingute liikmeskond, ka erakonnastumine langes kordades. Suurenemine on toimunud vaid religioossete ja kirikuorganisatsioonide liikmeskondades. Sarnased muutused iseloomustavad ka kõiki Eesti naabreid. Samaaegselt Hollandis on suurenenud liikmeskond pea kõikides organisatsioonides.

Kuid küsimus ei ole ainult selles tendentsis, vaid ka asjaolus, et organisatsiooniline struktuur on Hollandis hoopis teistsugune kui Eestis. Näiteks Hollandis kuulub spordi- või puhkuseorganisatsiooni 50% inimestest, Eestis aga 9%, kultuurialase tegevusega tegeleb Hollandis 46% inimestest, Eestis vaid 8%. Ühiskondlik aktiivsus on Hollandis võrreldes Eestiga kordades kõrgem.

Kui Eesti elanikest osaleb loetletud 14st organisatsioonis keskmiselt 3% küsitlenuist, siis Hollandis 22%. Tegevust väljaspool tööd ja kodu on hollandlastel märksa enam, nende vaba aeg on tunduvalt sisukam.

Miks on vaadeldavas riigis puudustkannatavaid inimesi?

Vastajatele pakuti välja neli vastusevarianti:

- A) sest neil ei ole elus vedanud
- B) sest nad on laisad ja tahtejõuetud
- C) sest meie ühiskonnas on ebaõiglust
- D) see kaasneb vältimatult tänapäeva ühiskonna arenguga

Eestis oli 1999ndal aastal 41% neid, kes leidsid, et puudustkannatavaid inimesi on seetõttu, et meie ühiskonnas leidub ebaõiglust (variant c), 10 aastat varem oli selle seisukoha pooldajate arv märksa suurem – 55%. Samas kasvas oluliselt nende inimeste osa, kes arvasid, et puudustkannatavate inimeste arv kaasneb vältimatult tänapäeva ühiskonna arenguga (variant d). Tollal vastas nii 6%, kümme aastat hiljem kogunisti 29%. Oluliselt langes nendegi inimeste arv, kes leiavad, et vaeseid inimesi leidub seetõttu, et nad on laisad ja tahtejõuetud. 1990ndal aastal toetas seda seisukohta 11% ning kümnekond aastat inimesi samavõrra palju. Kõigis vaadeldud postsotsialistlikes riikides on oluliselt vähenenud C ja B seisukoha osakaal ning suurenenud D osakaal. Need arengutendentsid iseloomustavad praktiliselt kõiki Eestimaa vanusegruppi ning ka sooliselt puuduvad erinevused.

Siit järeldub, et vaesust enam ei seostata sedavõrd inimese isiklike omadustega, vaid eelkõige sotsiaal-majandusliku süsteemi omapäraga, teatud fataalsusega. Balti riikides on antud küsimuses erinevad rõhuasetused. Eestimaa inimesed ja leedulased mõtlevad üpris sarnaselt, lätlased rõhutavad põhjustes üksjagu rohkem laiskust.

Hollandlased, kel on kapitalistlikus ühiskonnas elamise kogemusi tunduvalt rohkem kui postsotsialistlikel riikides, ei vaatle vaesust sedavõrd fataalselt kui postsotsialistlike riikide elanikkond. Pigem rõhutakse inimese ebaõnnele ning süsteemi ebaõiglusele kui faktoritele, mis põhjustab puudustkannatavate inimeste teket.

Kuidas on muutunud usaldus institutsioonide suhtes Eestis?

Tabel 2

	Eesti		Holland	
	Usaldus 1999. aastal	Muutus 1990 aastaga võrreldes	Usaldus 1999. aastal (% vastajaist)	Muutus 1990. aastaga võrreldes
Haridussüsteem	69	+22	72	+8
Ajakirjandus	41	-22	55	+19
Sotsiaalkindlustus	47	+2	64	-5
Kirik	38	-15	29	-2
Riigiasutused	37	0	37	-8
Politsei	33	+14	63	-9
Relvajõud	32	+9	39	+8
Õigussüsteem	30	-2	47	-15
Parlament	25	-43	55	+3
Ametiühingud	20	0	56	+5

Postsotsialistlikes riikides on toimunud Eestiga võrreldes sarnased muudatused. Tähelepanuväärselt suurenes haridussüsteemi usaldusväarsus, samas on kõigis riikides vähenenud väga tugevalt parlamendi usaldus. Venemaal on see langenud 17%ni, Leedus 10%ni. Vähenemine on mõõdetav kordades: Eestis 2,7 korda, Lätis samapalju, Leedus 6,5 korda, Venemaal 2,4 korda.

Need poliitikud, kes leiavad, et Eestis on näiteks parlamendi usaldusväarsus samasugune nagu Lääne-Euroopas, siis võib kindlalt väita, et nii see ei ole. Hollandis usaldab parlamenti 55% elanikkonnast.

Üldiselt on vähenenud ka kiriku usaldusväarsus (välja arvatud Lätis). Seoses Balti riikide taasiseseisvumisega on palju suurenenud usaldusväarsus relvajõudude suhtes, Venemaal samalaadne areng ei leidnud aset. Teiste riikidega võrreldes on Eestis madalaim ajakirjanduse usaldusväarsus. Kui mujal postsotsialistlikes riikides usaldusväarsus ajakirjanduse suhtes langes, siis Leedus see hoopiski suurenes.

Eestis ja Lätis on politsei usaldus suurenenud, samas Leedus ja Venemaal on see langenud. Avalik arvamus politsei suhtes on oma olemuselt väga situatiivne nähtus, seepärast ei saa antud tulemuste puhul teha veel kaugeleulatuvaid üldistavaid järeldusi.

Kui vaadelda muutusi sotsiaal-demograafiliste gruppide kaupa, siis selgub, et kõigis gruppides on aset leidnud sarnased muutused. On vaid üks valdkond, kus võib esile tuua suuremaid muutusi erinevates gruppides. Õigussüsteemi hindamisel on noorte hinnangud muutunud 10 aastase perioodiga võrreldes positiivsemaks, iseäranis 15-24 aastaste seas, kuid üle 40 aastaste inimeste hulgas on hinnang praegusaegsele õigussüsteemile oluliselt langenud.

10 aasta jooksul on toimunud ülisuured muudatused ka *inimeste poliitilises aktiivsuses*.

Üldine tendents väljendub selles, et praktiliselt kõigis poliitilise aktiivsuse vormides nagu palvekirjale, petitsoonile allakirjutamine, boikoteerimine, registreeritud demonstratsioonis osalemine, sanktsioneerimata streikide osalemine ning hoonete või tehaste hõivamine on tugevalt suurenenud nende inimeste arv, kes ütlevad, et nad seda kunagi oma elus ei teeks. Võrreldes 10 aasta-taguste andmetega on vähenenud ka nende inimeste arv, kes enda sõnul võiksid osaleda ühes või teises poliitilise protesti vormis. Loomulikult on raske võrrelda aastaid 1990 ja 1999. Esimene oli aktiivne ülemineku periood, millega käis kaasas ühiskonnaelu avanemine, mis päädis Balti riikide taasiseseisvumisega. Teine daatum peegeldab stabiilsemat ühiskonda.

Suurimad erinevused vanusegruppides seisnevad selles, et praegust õigussüsteemi on hakanud üle 40 aastased inimesed vähem hindama, aga noored kuni 39 aastased rohkem kui vana õigussüsteemi.

Kui kõrvutada Eesti tulemusi Hollandi elanikkonnaga, kes on väga pikka aega elanud stabiilses olukorras, siis poliitilise aktiivsuse aspektist on postsotsialistlike riikide elanikkond ning Hollandi elanikkond nagu öö ja päev. Postsotsialistlike riikide elanikkond oleks praegu nagu tasalülitatud oma ühiskondlikus elus.

Järgnevalt kõrvutame Eesti ja Hollandi avalikku arvamust selles osas, millistes poliitilistes tegevustes inimesed kunagi ei osaleks. (tabel 3).

Tabel 3

	Eesti (%)	Holland (%)
Palvekirjale, petitsioonile allakirjutamine	42	11
Boikoteerimine	62	38
Registreeritud streikides osalemine	52	31
Sanktsioneerimata streikides osalemine	78	67
Hoone või tehaste hõivamine	88	70

Eranditult kõigis Eestimaa vanuse ja soolistes gruppides on suurenenud nende inimeste arv, kes ei osaleks üheski nimetatud protestivormis. Naised on meestest mõnevõrra alalhoidlikumad, sama kehtib ka vanemate inimeste kohta.

2.3. Sallivus Eesti ühiskonnas

Tüüpiliseks viisiks, kuidas mõõdetakse sallivust, on kujunenud küsimus sellest, keda inimesed oma naabriteks ei soovi.

Tabelis 3 on toodud muudatuste trendid ajavahemikus 1990-1999 a. Eesti, Läti, Leedu ja Venemaa kohta. Tabelis on esitatud 1990. a. aasta suhtarv, kui palju ei soovitud aktuaalselt üht või teist inimest oma naabriks ning teisalt, milline muutus toimus 1999. aastaga võrreldes (protsendipunktides).

Tabel 4

Naabriteks ei soovita järgmisi inimesi	Eesti		Läti		Leedu		Venemaa		Holland	
	1990 %	muutus 90-99 (punkte)	1990 %	muutus 90-99 (punkte)	1990 %	muutus 90-99 (punkte)	1990 %	muutus 90-99 (punkte)	1990 %	muutus 90-99 (punkte)
Kriminaalse minevikuga	63	+6	63	-6	69	-3	63	-5	28	+5
Teisest rassist inimesed	19	-5	13	-6	20	-10	11	-3	7	-2
Alkohoolikud	90	-6	85	-10	92	-10	82	-5	60	-3
Suur perekond	11	+3	12	-7	17	-5	12	-6	8	-1
Emotsionaalselt ebastabiilsed	37	+17	54	-20	48	+13	51	+3	19	+7
Islamiusulised	21	+1	26	-11	34	-1	16	-2	14	-2
Immigrandid	17	+4	31	-21	15	+9	12	-1	9	-4
AIDSi-haiged	63	-21	65	-36	78	-23	68	-16	15	-7
Narkomaanid	87	+3	89	-14	89	-3	86	-2	73	0
Homoseksualistid	73	-27	78	-33	87	-19	81	-23	11	-5
Juudid	13	-2	9	-4	18	+5	13	-2	3	-1
Muutuste summaarsed(punktid)		-27		-168		-47		-62		-13

Üldiselt on nii Eesti kui meie postsotsialistlikud naaberriigid muutunud 10 aasta vältel tolerantsemaks. Kõige suurema muutuse sallivuse suunas on läbi teinud Läti elanikkond, järgnevalt Venemaa ja Leedu ning viimaks Eesti. Suurim muudatus tolerantsuse kasvamisest on toimunud suhtumises homoseksualistidesse ja AIDS-i haigetesse.

Huvitav on see, et silmatorkavalt on Eestis ja Leedus suurenenud sallimatus emotsionaalselt ebastabiilsetesse inimestesse. Lätis seevastu suhtutakse emotsionaalselt ebastabiilsetesse inimestesse senisest sallivamalt. Mis puutub Hollandit, siis nende tolerantsus on samuti suurenenud, kuid mitte sedavõrd palju. Põhjuseks on asjaolu, et juba 1990 aastal oli seal tolerantsus vägagi suur. Seetõttu ka muudatused ei saa olla sedavõrd suured.

Järgnevalt vaatleme lähemalt sallivust Eesti ühiskonna erinevate sotsiaal-demograafiliste gruppide lõikes.

Tabelis 5 on toodud 1990 ja 1999 aasta tulemused ning 1990-1999 toimunud muutus, eestlaste ja mitte-eestlaste lõikes.

Tabel 5

Naabriteks ei soovita järgmisi inimesi	Eestlased 1990	Eestlased 1999	Muutus 90-99 (punkte)	Mitte-eestlased 1990	Mitte-eestlased 1999	Muutus 90-99 (punkte)
Kriminaalse minevikuga	67	73	+6	57	59	+2
Teisest rassist inimesed	27	17	-10	7	10	+3
Alkohoolikud	92	85	-7	86	82	-4
Suur perekond	12	14	+2	10	13	+3
Emotsionaalselt ebastabiilsed	37	55	+18	38	50	+12
Islamiusulised	25	25	0	13	16	+3
Immigrandid	26	25	-1	3	10	+7
AIDS-i haiged	63	41	-22	62	44	-18
Narkomaanid	88	90	+2	84	89	+5
Homoseksualistid	69	44	-25	79	50	-29
Juudid	16	14	-2	8	6	-2
Summaarne sallimatus (protsentide summa)	522	483	-39	447	429	-18

Eestis elavad mitte-eestlased on üldiselt mõnevõrra sallivamad kui eestlased. Kui enamus loetletud gruppide suhtes on tolerantsemad mitte-eestlased, siis AIDS-i haigetesse ja homoseksualistidesse suhtuvad jällegi eestlased tolerantsemalt. Viimase 10 aasta jooksul on nii mitte-eestlased kui eestlased muutunud üldkokkuvõttes sallivamaks, eestlaste seas on positiivne nihe olnud mõnevõrra suurem.

Analüüsidest sallivust vanusegruppide lõikes, ilmneb kaks selget trendi. Esiteks, vanuse kasvades suureneb sallimatus. Teiseks, viimase 10 aasta jooksul on suurenenud sallivus kõikides vanusegruppides pea võrdselt. See näitab, et sallivuse kasvu puhul on tegemist pideva ja ühtlase protsessiga.

Nagu võis eeldada, on haridusgruppide lõikes kõige sallivamad kõrgharidusega inimesed, järgnevad keskharidusega inimesed ja kõige vähem sallivad on need inimesed, kellel on põhi- või sellest madalam haridus. Oluline on siinkohal märkida, et kui nihe sallivuse kasvu poole on toimunud kõikides haridusgruppides, siis kõige suurem positiivne muudatus on toimunud just põhiharidusega inimeste seas. Tabelis 6 on toodud 1999. aasta uuringu tulemused nii Eesti, meie lähinaabrite kui ka mõnede teiste Euroopa riikide kohta.

Tabel 6

Naabriteks ei soovita järgmisi inimesi	Eesti	Läti	Leedu	Venemaa	Soomes	Rootsi	Valgevene	Ungari	Inglismaa	Prantsusmaa	Holland	
Kriminaalse minevikuga	69	57	66	58	39	33	72	89	48	21	33	585
Teisest rassist inimesed	15	5	10	8	12	3	17	52	9	9	5	145
Alkohoolikud	84	75	82	73	51	33	83	91	51	47	57	727
Suur perekond	14	5	12	6	7	4	10	21	14	9	7	109
Emotsionaalselt ebastabiilsed	54	35	61	54	29	17	60	63	39	23	26	461
Islamiusulised	22	15	33	14	19	9	27	60	14	16	12	241
Immigrandid	21	10	24	11	13	3	17	62	16	12	5	194
AIDS-i haiged	42	29	55	52	21	7	58	78	25	9	8	384
Narkomaanid	90	75	86	84	75	60	87	92	72	48	73	842
Homoseksualistid	46	46	68	58	21	6	63	84	24	16	6	438
Juudid	11	5	23	11	9	2	15	44	6	6	2	134
Mustlased	50	27	63	46	44	20	51	69	37	40	20	467
Summaarne sallimatus (protsentide summa)	518	384	583	475	340	197	560	805	355	256	254	

Tabelist selgub, et vaadeldud riikidest on kõige sallimatamad Ungari elanikud, teisel kohal on juba suure vahega Leedu elanikud ning kolmandal kohal Valgevene elanikud. Eesti on sallimatuse edetabelis neljandal kohal.

Silma torkab meie lõunanaabrite suhteliselt suur sallivus, võrreldes just Eesti ja Leeduga. Ilmselt on üheks põhjuseks Läti ühiskonna suurem kultuuriline heterogeensus võrreldes Eesti ja Leeduga. Selle näitaja alusel on Läti pea võrdsel positsioonil selliste pikaajalise demokraatiakogemusega heaoluriikidega nagu Soome ja Inglismaa.

Vaadeldud riikidest osutusid kõige sallivamaks Rootsi elanikud.

Keda siis endale naabriks kõige vähem soovitakse? Esikohal on riikide lõikes narkomaanid, teisel kohal alkohoolikud ja kolmandal kohal on kriminaalse minevikuga inimesed. Üllatavalt suurt sallimatust näitavad eurooplased üles mustlaste vastu (kes asuvad pingereas neljandal kohal). Antud küsimuses pakuti vastajatele hindamiseks kaks rahvusgruppi – mustlased ja juudid. Sallimatus mustlaste suhtes ületab sallimatuse juutide suhtes rohkem kui kolme kordselt. Üldiselt võib öelda, et inimesed suhtuvad sallivamalt nendesse sotsiaalsetesse gruppidesse, mille kuuluvuse üle inimesel puudub kontroll (omistatud staatus, näiteks rass) ning vähem sallivalt suhtutakse sellistesse gruppidesse, mille kuuluvuse üle on inimesel endal teatud mõju (omandatud staatus, näiteks kurjategija).

Ühiskonnas eksisteerivat sallivust või sallimatust “teistsuguste” suhtes mõjustavad väga paljud tegurid – ajalugu, ühiskonna üldised väärtushinnangud, sotsiaalne-, majanduslik- ja poliitiline olukord selles ühiskonnas, jne. Kultuuriliselt heterogeensemad ühiskonnad on üldjuhul sallivamad “teistsuguste” suhtes kui kultuuriliselt homogeensemad ühiskonnad. Üldjuhul on “teistsugustele” gruppidele suunatud vaenulikkuse hulk seotud grupis (ühiskonnas) valitseva solidaarsuse astmega.

Ühiskonna solidaarsuse üheks näitajaks on **usaldus**. Küsisime inimeste käest, *kas enamikku inimesi võib üldiselt usaldada või enamikku inimesi ei tohiks üleliia usaldada.*

Tabelis 7 on toodud protsendid nende inimeste kohta, kelle arvates võib enamikku inimesi usaldada.

Tabel 7

Rootsi	66%
Holland	60%
Soome	58%
Valgevene	42%
Inglismaa	30%
Leedu	25%
Venemaa	24%
Eesti	23%
Prantsusmaa	22%
Ungari	22%
Läti	17%

Uuringu tulemused näitavad, et kõige rohkem usaldavad teisi inimesi Põhja-Euroopa ning Hollandi elanikud. Balti riikide puhul on huvitav see, et mida sallivam on ühiskond, seda väiksem on ühiskonnas valitsev usaldus. Läti elanikud on uuringu tulemuste kohaselt kõige sallivamad, samas on Lätis inimestevaheline usaldus kõige väiksem. Leedu puhul on olukord vastupidine – balti riikidest on leedulased kõige vähem sallivad, aga samas kõige usaldavamad. Eesti asub mõlemast aspektist vaadatuna vahepealsel positsioonil. Ilmselt on teiste Balti riikidega võrreldes Leedu ühiskond suhteliselt solidaarsem ja ühtsem.

Üldiselt on aga viimase 10 aasta jooksul kõikide Balti riikide elanikud muutunud vähem usaldavaks.

2.4. Töö tähtsus ja tähendus Eesti elanike jaoks

Töö on muutunud postsotsialistlike riikide elanikele tähtsamaks kui varem. Muutunud on ka ootused tööle. Töö on olemuselt muutunud instrumentaalsemaks, sellesse suhtutakse rohkem kui rahateenimisvõimalusse, kusjuures vähem nõutakse töölt seda, et tööl oleksid meeldivad töökaaslased, et töö oleks huvitav, et tööl saaks ilmtingimata suhelda teiste inimestega, et tegu oleks tööga, mis inimeste poolt hinnatud ja austatud, et tegu oleks ühiskonnale vajaliku tööga, enam ei nõuta sedavõrd agaralt, et oleks ohtralt puhkepäevi ja tööpinge ei oleks suur.

Millised nõudmised aga muutusid tunduvalt aktuaalsemaks. Selleks on ohutud töötingimused ning head võimalused ametikõrgenduseks.

Sarnaste muutustega on tegu ka teistes Balti riikides ja Venemaal. Eestit eristab üks moment, suurenenud on inimeste arv, kes soovivad töökohal realiseerida oma initsiatiivi. Hollandis on suurem osa tööle esitatud nõudmistest muutunud vähem olulisteks. Sisuliselt on suurenenud nõudmised vaid ühe tingimuse osas, hea töötasu. Kuid ka see tingimus on ikkagi madalam, kui on see Eestis, Lätis, Leedus ja Venemaal. Hollandlased esitavad tööle märksa rohkem erinevaid tingimusi.

Näiteks tuleb Hollandi puhul keskmiselt üht tööd iseloomustava tingimuse taha 49% inimestest, Eestis 43%. Suurimad erinevused on seotud tingimusega, et töö oleks vastutusrikas. Hollandlaste puhul nõuab seda 41%, Eestimaa elanikest on see tähtis vaid 17%le. Soovi realiseerida tööl oma initsiatiivi iseloomustab 62% hollandlastest ja vaid 34% eestimaalastest. Sobivat kellaega peavad hollandlased tunduvalt vähemoluliseks kui Eestimaa elanikud, samuti sedagi, et töö oleks austust vääriv ning ühiskonnale vajalik, et ei oleks suurt tööpinget.

Hollandlased peavad samas aga ohutuid töötingimusi märksa vähem olulisteks kui eestimaalased. Tööohutus on Hollandis sedavõrd enesestmõistetav nähtus, et inimesed ei pea seda eraldi vajalikuks välja tuua. Eestis aga mitte. Üleminek kapitalismile tõi Eestis kaasa üksjagu palju töötamist n.ö. mustalt, kus pööratakse ülimalt vähe tähelepanu tööohutusele. Seetõttu Eestimaa inimesed peavad 1990. aastaga võrreldes seda tingimust märksa olulisemaks. Eesti elanikkond on tööpuudusega esmakordselt silmitsi ja see on esimese reaktsioonina väljendunud selles, et töökohale esitatakse vähem tingimusi, peasi, et oleks hea töötasu. Hollandlastele on esikohale seatud meeldivad töökaaslased, Eestiga võrreldes tunduvalt enam ka suhtlemine inimestega. See tähendab rõhuasetust rohkem sotsiaalsetele suhetele ning staatusele läbi töö (ühiskondlikult vajalik ning hinnatud ja austatud töö).

Kas erinevates vanuse- ja soolistes gruppides on toimunud kümnenääd jooksul muudatusi? Muudatused on leidnud aset, kuid need langevad kokku üldiste arengutrendidega. Suuremaid erinevusi välja tuua on väga raske. Vast ehk seda, et noored inimesed võrreldes nende varasemate eakaaslastega soovivad märksa enam vastutusrikast tööd. Noored nõuavad palu rohkem ka sellist ametikohta, mis annab häid võimalusi ametikõrgenduseks. See on iseloomulik kõigi vanusegruppide puhul, kuid noorimate inimeste puhul on see iseäranis suur muudatus. Näiteks 1990ndal aastal soovis 15-24 aastastest noortest töökohta, mis annaks head võimalused ametikõrgenduseks 18%, siis

1999ndal aastal oli sarnase seisukoha toetajate arv kasvanud 48%ni. Naised on varasemaga võrreldes hakanud märksa enam hindama kolme tingimust oma töökohta puhul: head võimalused ametikõrgenduseks, võimalus realiseerida oma initsiatiivi, töö, kus tuntakse, et suudetakse midagi saavutada.

Arusaamistes, kuidas hinnata töökohta, on toimunud teisigi muudatusi. Kui vastajatelt küsiti, *kas on õiglane, et ühele sekretärile, kes on kiirem ja usaldusväärsem oma töös, makstakse rohkem palka kui teistele*, siis pidas taolist tegutsemisviisi õiglaseks 92% Eestimaa elanikest. Kümme aastat hiljem oli nende arv langenud 77%le.

Samasugune tendents iseloomustab kõiki Balti riike ning Venemaad. Samas Hollandis suurenes nende arv, kes peavad suurema palga maksmist õiglaseks. Endiste postsotsialistlike riikide puhul võib antud näite najal kõnelda teatud tagasilöögist liberaalse majandussüsteemi põhimõtete toetamises.

Erinevates soolistes ja vanusegruppides ei esine suhtumiste arengus erinevusi. Vaadates tulevikku *tehnoloogia arengu aspektist* võib öelda, et võrreldes 1990nda aastaga on Eestis tehnoloogia suuremat tähtsustamist vaadatud vähem optimistlikult kui enne. Eestis on nende inimeste osa, kes peab tehnoloogia tähtsustamist heaks, vähenenud 84%lt 63%ni. Samaaegselt on vähenenud nende inimeste osatähtsus, kes peavad tehnoloogia suuremat tähtsustamist halvaks (langus on kahekordne, 14% -> 7%). Mitmekordselt on suurenenud indiferentsete inimeste osakaal, neid on ligi ¼ kõigist küsitletutest. Leedus on toimunud samalaadsed muudatused, Venemaal ja Lätis ühelt poolt on tõusnud inimeste osa, kes peavad tehnoloogia suuremat tähtsustamist heaks, samas oluliselt vähenes nende inimeste osa, kes seda halvaks peavad. Nii nagu teistes postsotsialistlikes riikides, suurenes ükskõiksete inimeste osakaal.

Võrreldes Hollandiga on mitmed rõhuasetused teised. Ka Hollandis peetakse uue tehnoloogia suuremat tähtsustamist heaks, kuid märksa vähem kui postsotsialistlikes riikides - 48% versus näiteks Venemaal 83%. Teiseks on Hollandis tunduvalt suurem osa neid, kes peavad tehnoloogia pealetungi halvaks (25% versus Venemaal 3%), siit tulenevalt on ka ükskõiksete osakaal suurim (25% versus Venemaal 4%).

Erinevus erinevates riikide elanikkondade arvamustes seletub ennekõike kontaktsuse iseloomuga kokkupuutel uue tehnoloogiaga. Hollandis on eesrindliku tehnoloogiaga

kokkupuude olnud pikemaajalisem ning seetõttu on ka rohkem hakatud selles nägema negatiivseid aspekte. Postsotsialistlikes riikides toimub veel n.ö. avastuse staadium, selle pahupool ei ole sedavõrd palju teadvustatud, näiteks kasvõi tööpuuduse kasvu näol. Uue tehnoloogia kasutusevõtt tekitab omakorda ühiskonnas suuremat diferentseeritust elanike elatustasemes, ligipääsus informatsioonile jms. Eestimaa elanikkonna vanuselistes ja soolistes gruppides ei esine suhtumiste arengutes erinevusi.

Sissetulekute jaotamisest. Küsisime inimestelt nende arusaamu, kuidas tuleks sissetulekud riigis jaotada. Pakkusime välja 3 vastusevarianti:

- A) sissetulekud tuleks jaotada võrdsemalt;
- B) võiks jaotada võrdsemalt, kuid tuleks stimuleerida üksikisiku jõupingutusi;
- C) tuleks rohkem stimuleerida üksikisiku jõupingutusi.

Eestis on võrreldes 1990nda aastaga suurenenud võrdustav printsip. Näiteks seisukohta, et tuleks rohkem stimuleerida üksikisiku jõupingutusi toetas varasema küsitluse andmetel 65%, 10 aastat hiljem vaid 44%. Pea samavõrra on suurenenud B kategooria osatähtsus ning veidi ka A kategooria puhul.

Eriti drastiliselt on sama arengusuunda toetanud Leedu elanikkond, näiteks C seisukoha toetajate arv langes 58%lt 24%ni. Venemaa arenguid iseloomustab aga polaarsemate seisukohtade selgem avaldumine. Üheaegselt suurenesid vastandlikud arvamused nagu A ja C. Holland on nõrkemal positsioonil, kergelt enam toetamas C seisukohta.

Võib arvata, et Balti riikide areng reaalses kapitalismi süsteemis on andnud tugeva tagasilöögi inimeste initsiatiivile ning sotsiaalse õigluse arusaamale.

Eestis toimunud muudatused on sedavõrd kogu ühiskonda haaravad, et erinevates sotsiaalsetes gruppides ei saa sedastada kõrvalekaldeid üldisest trendist.

10 aasta jooksul on toimunud ka väga olulised muudatused suhtumises eraomandisse.

Vaatlesime **suhtumist omandisse** järgmiste kategooriatega nõustumise alusel:

- A) Eraomanduse osatähtsust tuleks suurendada
- B) Nii ühte kui teist
- C) Riikliku omandi osatähtsust tuleks suurendada.

Eestis on oluliselt suurenenud nende inimeste arv, kes soovivad suurendada riikliku omandi tähtsust. Näiteks 1990ndal aastal toetas riikliku omandi suurendamise nõuet 13% elanikest, 10 aastat hiljem aga 23%. Samavõrd on langenud nende inimeste arv, kes soovivad suurendada eraomandust. 1990ndal aastal toetas antud seisukohta 46%, 1999ndal aastal aga vaid 17%. Sarnased muutused on läbinud kõik postsotsialistlikud riigid, kuid mitte sedavõrd drastiliselt kui Eestis.

Kui 1990ndal aastal soovisid eraomanduse suurendamist kõige rohkem noored inimesed, vanemad tahtsid seda vähem. Samasugune trend on säilinud ka kümnekond aastat hiljem, kuid kõigis gruppides on vähenenud eraomanduse toetajate arv. Riikliku omandi tähtsust soovivad suurendada nüüd eelkõige vanemad inimesed.

Vasakpoolse mõtlemise osakaal on suurenenud. Kui pakume välja vastandlikud seisukohad nagu - Inimene peab ise vastutama oma ülalpidamise eest versus riik peaks kindlustama inimese ülalpidamise, siis kalduvad Eestimaa elanikud nüüd rohkem teise seisukoha poole, nähes suuremat rolli riigil. 10 pallilises süsteemis on nihe märkimisväärne. Keskmine pall liikus 5,5-lt 6,1-ni.

Eesti eesmärgid lähima 10 aasta jooksul. Küsisime inimeste käest kahte kõige olulisemat eesmärki. Eesmärgid olid aga ette antud järgmiselt:

- A) säilitada kord riigis
- B) lasta inimestel kaasa rääkida tähtsates riigiasjades
- C) võidelda hindade tõusu vastu
- D) kaitsta sõnavabadust

Olulisemaks eesmärgiks peetakse riigis korra säilitamist (79% vastajatest). Teisele kohale jääb 1999ndal aastal võitlus hindade tõusu vastu (55%). 1990ndal aastal oli samal seisukohal 44% vastajatest. Seega on toimunud väga suur muudatus. See muudatus on iseäranis tugev, sest näiteks 1990ndal aastal valitses riiki galopeeriv inflatsioon. 1999ndal aastal puudus sarnane olukord, kuid üldise vaesumise taustal on ka hindade väiksem tõus inimeste jaoks tõsisem probleem. Kolmandale kohale jäi inimeste soov lasta inimestel rohkem kaasa rääkida tähtsates riigiasjades (46%). Kümne aasta taguse situatsiooniga praktiliselt muudatust ei ole. Küll on aga suur langus toimunud inimeste soovis kaitsta sõnavabadust. Kui 1990ndal aastal pidas seda eesmärki väga tähtsaks Eesti arengus 23% inimesi, siis 1999ndal aastal vaid 12%. Sarnased arengud on aset leidnud kõigis postsotsialistlikes riikides. Kui võrdleme antud tulemusi hollandlaste vaatenurgaga, siis näeme, et nende jaoks on võrdselt olulised kaks riigi arengueesmärki nagu korra säilitamine riigis ning sõnavabaduse kaitsmine. Hindade tõusuga võitlust peab oluliseks eesmärgiks vaid 20% elanikest (võrreldes Eesti puhul 55%ga).

Eestis on hindadega võitlus kui eesmärk tähtsustunud kõigis sotsiaal-demograafilistes gruppides, kõige rohkem aga noorimas grupis 15-24 aastaste seas. Teine grupp, kus antud eesmärk on oluliselt muutunud tähtsamaks, on naised. Kui 1990ndal aastal oli

võitlus hindade tõusu vastu tähtis 16% naiste hulgas, siis kümme aastat hiljem kasvas nende arv 23%ni.

Töoga seotud küsimustes on suurenenud nende inimeste osakaal, kes rõhutavad *truualamlikkust*. Kui vastajatelt küsiti, kuidas peaks järgima ülemuse tööjuhiseid, kui nendega täielikult nõus ei olda, siis kõigis postsotsialistlikes riikides suurenes nende inimeste osa, kes ütlesid, et tuleb järgida ülemuse juhiseid. Eesti puhul oli tõus 12%lt 1990. aastal 21%ni 1999. aastal. Tööpuuduse tingimustes väheneb inimeste endi initsiatiiv. Eestis ütleb suurem osa vastajaist, et oleneb asjaolust, kuidas reageerida ülemuse tööjuhisele (47%), teisele kohale jääb seisukoht 'peab ise veenduma' (30%). Inimesed on hakanud uutes töötingimustes vähem oma peaga otsuseid vastu võtma, rohkem lihtsalt allutakse. Nii jääb ilmselt töökoht alles.

Eestimaa meeste ja naiste arvamustes arengutrendides erinevused puuduvad, küll on aga nooremate inimeste arvamustes toimunud muudatused. Noored on muutunud varasemaga võrreldes truualamlikeks. Üle 60 aastaste arvamustes ei ole arvamuste arengus toimunud muudatusi.

Küllalt huvitav on asjaolu, et konkurentsi tingimustes on Eestimaa inimeste avalikus arvamuses *vähenenud proteksionistlik arusaam*. Kui 1990ndal aastal leidis 79% vastajaist, et tingimustes, kui töökohti napib, peavad tööandjad eelistama Eesti kodanikke mitte-kodanikele. 1999ndal aastal oli neid inimesi aga vaid 45%. (sarnased arengutendentsid on omased erinevatele vanuse- ja sooliste gruppidele).

Vähenedamine on toimunud vaid Eestis ja Lätis. Venemaal ja iseäranis Leedus on antud näitaja aga suurenenud. Miks on siis tegu erinevate suundumustega?

Põhjus on selles, et 1990ndal aastal polnud ei Eestis ega ka Lätis n.ö. oma kodakondsust. Ka praegused mittekodanikud olid tegelikult ENSV ja NSVL kodanikud. Seetõttu toetusprotsent proteksionismile oli kõrge, sest ka väljastpoolt ei olnud kedagi tööjõuturule juurde tulemas. 1999. aastal aga on selgelt eristunud kodanikud ja mittekodanikud. Viimaste arv on nii Eestis ja Lätis (iseäranis Lätis) väga suur. See seletab ka asjaolu, miks proteksionism on neis riikides 10 aasta jooksul vähenenud. Mis puutub Leedut, oli selle elanikkond väga proteksionistlik juba 1990. aastal (90%), viimastel aastatel see vaid suurenes mõnevõrra.

Tuntavat protektsionismi kasvu on täheldada ka Venemaal (1990ndal aastal – 59%, 1999ndal aastal 69%). Viimane asjaolu on seotud Venemaad tabanud mitmete põgenikevooludega viimastel aastatel. Sealt tuleks otsida ka protektsionismi kasvu allikaid.

Sooline protektsionism on samuti vähenenud. See protsess on aset leidnud kõigis vaadeldud riikides. Kui veel 1990ndal aastal oli Eestis 43% küsitletutest seisukohal, et kui töökohti napib, siis on meestel suurem õigus töökohtadele kui naistel. 10 aastat hiljem vähenes taolise seisukoha pooldajate arv 13%le, erinevus 3,3 korda. Mittenõustujate osakaal on suurenenud tervelt 9,8 korda. Kumbagi varianti ei toeta 10% vastanutest.

Soolise protektsionism on kõige rohkem vähenenud vanemates vanusegruppides ning on oma tasemelt praegu praktiliselt samal tasemel kõigis gruppides. Meeste seas on protektsionism oluliselt langenud, kuid on ikkagi kõrgem kui naistel.

Teistes riikides on suhtarvud erinevad, kuid üldine tendents on iseloomulik kõigile riikidele. Venemaal on teiste riikidega võrreldes positiivsed muudatused pigem kosmeetilist laadi kui pöördelised.

Oluliselt on muutunud mitmed teised aspektid, mis tööga seotud. Näiteks võrreldes 1990nda aastaga on suurenenud inimeste arv, kes leiavad, et **konkurents on kahjulik**, sest toob välja inimese halvad küljed. Kui 1990ndal aastal oli 10 pallilisel skaalal (kus 1 pall tähendas, et inimene pidas konkurentsi heaks, sest see stimuleerib tööle ja uutele ideedele ja 10 palli, et konkurents on kahjulik, sest toob välja inimese kahjulikud küljed) tuli keskmiseks palliks 2,8, kuid aastal 1999 aga juba 4,3. Sarnane tendents leidis aset kõigis vaadeldud riikides. Lätis 2,6->3,3, Leedus 3,0->4,0, Venemaal 3,3 -> 4,1. Kui aga võrrelda andmeid Hollandiga, siis näeme, et hollandlased on veelgi kriitilisemal positsioonil konkurentsi suhtes. Tervelt 4,7 on keskmine hinne konkurentsi skaalal.

Noored toetasid konkurentsi rohkem kui vanemad inimesed aastal 1990. Samasugune tendents iseloomustab ka 1999nda aasta küsitluse tulemusi, kuigi konkurentsi rolli on eranditult kõigis vanusegruppides hakatud märksa vähem väärtustama. Mehed väärtustasid konkurentsi varem rohkem kui naised, samasugune tendents kehtis ka 1999ndal.

Mis puutub postsotsialistlikesse riikidesse, siis negatiivse arusaama lisandumist tuleb pidada üksjagu loomulikuks, sest 1990ndal aastal oli suure osa inimeste jaoks mõisted nagu konkurents ja turumajandus veel teoreetilised mõisted, mis reaalse sisuga polnud kaetud. Tollane naiivne seisukoht lihtsalt sai kümme aastat hiljem realistlikuma mõõtme.

2.5. Perekond; mehe-naise suhted Eesti perekonnas

Abieluline kooselu koosneb paljudest asjaoludest, paljudest tingimustest. Meid huvitas asjaolu, kuivõrd teatud tingimused on tähtsad õnneliku abielu jaoks.

Kokku esitasime 12 aspekti.

Suurimad muudatused on järgmised:

Kõigis riikides on vähenenud laste tähtsus, heade elamistingimuste olemasolu ei ole ka sedavõrd tähtis kui 1990ndal aastal. Peamiselt Balti riikides ja Venemaal on vähenenud sellise tingimuse nagu vastastikune austus ja lugupidamine osakaal.

Truudus kui tingimus õnnelikuks abieluks ei ole enam nii tähtis Leedus ja Venemaal. Eestis oli see suhteliselt madal ennegi ja jäi tingimusena kõige madalamaks teiste riikidega võrreldes ka 1999ndal aastal. Hollandlastele seevastu on see väga tähtis (87% peab seda väga tähtsaks, eestimaalastel aga 61%).

Küllaltki palju on vähenenud selline tingimus nagu ühised poliitilised vaated, samaaegselt koos suurenenud üldise religioossusega on muutunud õnneliku perekonnaelu tingimuseks ühised religioossed tõekspidamised.

Õnnelikku perekonnaelu tagavate tingimuste tähtsusjärjestus Eestis:

1. Vastastikune austus ja lugupidamine
2. Truudus
3. Mõistmine ja leplikkus
4. Lapsed
5. Õnnelikud seksuaalsuhted
6. Mehe ja naise vanematest lahus elamine
7. Küllaldane sissetulek
8. Head elamistingimused
9. Majapidamistöõde jagamine
10. Ühised religioossed tõekspidamised
11. Sama sotsiaalne taust, päritolu
12. Poliitiliste vaadete lähedus

Truudust peavad vanemad inimesed olulisemaks kui noored, naised rohkem kui mehed. Küllaldast sissetulekut hindavad mehed mõnevõrra kõrgemalt kui naised. Noored kuni 24 aastased on seda hakanud varasemaga võrreldes hindama mõnevõrra vähem. Sama sotsiaalset tausta on hakanud mõnevõrra madalamalt hindama noorimad inimesed ja kõrgemalt üle 60 aastased.

Vastastikust austust hindavad mehed varasemaga võrreldes mõnevõrra vähem, tunduvalt vähem kui naised (suhtarvud vastavalt 64% ja 77%). Ühiseid poliitilisi vaateid õnneliku elu tingimust on hakanud vähem hindama eelkõige vanemad inimesed.

Mõistmist ja leplikkust on hakanud tunduvalt rohkem väärtustama 25-39 aastased inimesed, need, kes on küpses abielueas. Mõistmine ja leplikkus oli kahe uuringu andmetel rohkem väärtustatud naiste kui meeste poolt, kuid erinevuste vahe on vähenenud kümnendi jooksul.

Õnnelikud seksuaalsuhted kui õnneliku koosolu tingimus on suurenenud 25-39 aastaste ning üle 60aastaste hulgas. Vähem tähtsaks on hakanud seda sfääri pidama kuni 24 aastased noored. Mehed peavad õnnelikke seksuaalsuhteid naistest mõnevõrra olulisemaks. Kümnendi jooksul on arvamuste erinevus muutunud kaduvväikseks.

Naised peavad lapsi traditsiooniliselt tähtsamaks kui mehed, seda nii 1990ndal kui ka 1999ndal aastal. Meeste jaoks on aga viimane kümnend naistega võrreldes veelgi vähendanud laste osatähtsust kui õnneliku perekonnaelu tingimust.

Väga suurelt on langenud *abielu kui institutsiooni* staatus. Kui 1990ndal aastal oli Eestis 10% neid, kes pidas abielu iganenud tavaks, siis 10 aastat hiljem oli samal seisukohal juba 14% vastajatest. 15-24 aastaste hulgas on vastav suhtarv 25%, 25-29 aastaste seas 17%. Abielu kui institutsioon on oma institutsionaalset väärtust kaotanud kõigis vanusegruppides, kuid enim noorimates. Meeste-naiste arvamustes praktiliselt puuduvad arvamuste erinevused. 14,9% mehi ja 13,4% naisi peab abielu iganenud tavaks.

Eranditult kõigis riikides on abieluinstitutsiooni osatähtsus langenud, teistes riikides on see langus isegi mõnevõrra suurem. Lätis on vastavad suhtarvud 8% ja 16%, Leedus 9% ja 18%, Venemaal 13% ja 20%. Hollandis see muutus on mõnevõrra väiksem, kuid samas on seal suurim nende inimeste arv, kes peab abielu iganenud tavaks – 24% vastajatest.

Kuidas vaadeldakse küsimust sellest, kui lähitulevikus hakatakse perekonnaelu rohkem tähtsustama? Valdav osa inimestest peab seda heaks, 1999ndal aastal 85%, halvaks peab seda vaid 2%, ükskõikset suhtumist väljendab 13% vastajaist. 1990nda aastaga võrreldes on suurenenud eelkõige nende inimeste ükskõiksete osakaal, kuid eriti märgatavalt vähenes nende osa, kes peavad perekonna rolli suurendamist halvaks tendentsiks. Perekonnaelu suuremat tähtsustamist on hakanud enam hindama vaid üle 60 aastased inimesed, kõigis muudes gruppides on tegu negatiivse trendiga.

Sarnased tendentsid iseloomustavad ka teisi postsotsialistlikke riike välja arvatud Lätit, kus perekonna rolli osatähtsust peetakse varasemaga võrreldes mõnevõrra enam hinnatud tendentsiks. Hollandlaste suhtumine perekonna tähtsustamisse on tunduvalt kriitilisem kui postsotsialistlikes riikides. Näiteks peab perekonna tähtsustamist heaks tendentsiks 68% hollandlastest, samas kui postsotsialistlikes riikides jääb suhtarv 85% ja 91% vahele. Kriitilist suhtumist väljendab 8%, postsotsialistlikes riikides maksimaalselt 2%. Hollandis on negatiivne suhtumine võrreldes 1990nda aastaga ka langenud ligi 3 korda, ligi 3 korda on aga suurenenud indifferentsete arvamustega inimeste arv.

Postsotsialistlikes riikides on perekonna tähtsustamine seotud eelkõige puudusväärtuste eksisteerimisega, iseäranis majanduslikult raskel ajal perekonna jaoks. Hollandis on perekond üldse väiksema tähendusega ning suhtumine sellesse on muutunud neutraalsemaks, mis osa inimesi ei puuduta. Seega on tegu postmodernistlikule ühiskonnale tüüpilise käitumisejoonisega.

Sarnastest arengustest nagu perekonna puhul võib kõnelda küsimuse puhul, kas pooldatakse suuremat rõhuasetust *lihtsale ja loomulikumale elulaadile*. Suurenenud on indifferentsete arvamuste osakaal ning vähenenud nende arv, kes peavad seda rõhuasetust halvaks. Eestis pooldas 1999ndal aastal suuremat rõhuasetust loomulikule elulaadile 80% küsitletuist, halvaks pidas seda 4%, ülejäänud olid antud küsimuses ükskõiksed.

Lihtsat ja loomulikku elulaadi on hakatud vähem hindama pea kõigis vanusegruppides, enim siiski kõige nooremas vanusegrupis.

Naise roll perekonnas.

Naist on hakatud perekonnas kõrgemalt tähtsustama. See väljendub selles, et naist vaadeldakse enam ka väljaspool perekonda ja ilma lasteta. Naist käsitletakse pigem indiviidina, kel ei pea olema mingeid kindlaid raame. Näiteks küsimusele “Kas naisel

peab olema lapsi, et ennast teostada või pole see vajalik? valis 1990ndal aastal Eestis 84% vastajatest, et naisel peab olema laps, 10 aastat hiljem aga pooldas sarnast seisukohta vaid 67%.

Vanemad inimesed on tunduvalt enam veendunud selles, et naisel peab olema laps. Näiteks 15-24 aastaste hulgas toetab antud seisukohta 45% vastanutest, kuid üle 60 aastaste seas on selle seisukoha kandjaid 78%. Viimase 10 aasta jooksul on suurimad muutused toimunud just noorte inimeste arvamustes, mis leiavad, et naisel ei tea eneseteostuseks olema lapsed.

Huvitav on asjaolu, et 72% naistest leiab, et naistel peab eneseteostuseks olema laps, samal ajal kui meestest toetab seda seisukohta 61%. Arvamuste muutuste lahe jookseb eelkõige läbi põlvkondade.

Sarnased muudatused toimusid kõigis Balti riikides ja Venemaal. Suurim selle seisukoha toetajate vähenemine leidis aset Leedus: 82%lt %lt kuni 57%ni. Kõrvutuseks olgu öeldud, et Hollandis on vaid 7% neid inimesi, kes leiavad, et naisel peab eneseteostamiseks olema lapsed.

Kodu rollist lapse kasvatamisel. Küsimusele, kas laps vajab õnnelikuks üleskasvamiseks kodu, kus on nii ema kui isa?' vastas Eestis 1999. a. nõustuvalt 93% vastajatest. 10 aastat varem oli neid inimesi 97%. Nooremad vanusegrupid on märksa liberaalsemad kui vanemad inimesed. Samas on huvitav, et mehed on naistega võrreldes pisut enam toetamas seisukohta, et laps vajab üleskasvamiseks nii ema kui isa. Muide, sarnane leidis aset ka 1990ndal.

Eranditult kõigis riikides on toimunud antud küsimuses ema-isa üheaegse eksisteerimise vajaduse vajalikkuse langus. Eestis ja Venemaal olid need muudatused suhteliselt väiksed. Mujal postsotsialistlikes riikides olid muudatused märksa jõulisemad, iseäranis Leedus: suhtarvud vastavalt 92%lt kuni 73%ni. Taas tuleb tõdeda, et Hollandis on ka selles küsimuses kõige vähem traditsioonilise vaatenurga toetajaid: 63% arvab, et laps vajab õnnelikuks üleskasvamiseks nii ema kui isa.

Naine, töö ja laps. Küsimusele, kas töötav ema suudab oma lastega luua sama soojad ja tihedad suhted kui ema, kes ei tööta, vastas 1999. aastal Eestis 67% jaatavalt. Kümme aastat tagasi oli antud seisukoha pooldajate arv tükimaad suurem – 80%. Mehed on võrreldes naistega märksa radikaalsemal seisukohal. Näiteks vaid 58% meestest nõustub

toodud väitega, kuid naiste suhtarv on tervelt 75%. Vanus ei ole oluliseks arvamusi diferentseerivaks faktoriks.

Võrreldes Eesti avalikkuse seisundit teiste vaadeldavate riikidega, võime öelda, et igal pool mujal on vastuoksa suurenenud nende inimeste osa, kes oma arvamustes toetavad töötavat ema, seda ka Hollandis. Hinnates nende muudatuste põhjusi, võib arvata, et Eestis on tegu küllalt edukate naistega, kes on enda peale võtnud suure koorma üleminekuühiskonnas. Eesti naiste ettevõtlikkus aga praktikas on ilmselt näidanud, et edukuse eest üleminekuühiskonnas tuleb paratamatult lõivu maksta – ajaga, mis võiks kuluda perekonnale. Seetõttu on ilmselt Eesti puhul tegu ilmselge tagasilöögiga, mis aja jooksul, kui töösuhted stabiliseeruvad, pöördub tagasi samasse sängi, kus see varem oli ning millisel tasemel on see praegu Hollandis.

Kui naise töötamist ei peeta suureks takistuseks lastega emotsionaalsete suhete loomisel, siis samalaadsest tendentsist saab kõnelda ka siis, kui jutt *on eelkooliealisest lapsest ja töötava ema suhtest*. 10 aasta jooksul on vähenenud kõigis riikides nende inimeste osakaal, kes arvavad, et koolieelne laps kannatab sellepärast, et ema käib tööl. Antud seisukoha pooldajate arv on teinud läbi märkimisväärse languse. Eestis näiteks 89%-lt 1990. aastal kuni 62%-ni 1999ndal aastal. Meeste-naiste arvamustes 1999ndal aastal polnud erinevusi. Vanusegruppides eristub aga noorim, 15-24 aastastest nõustub 47%, et laps kannatab ema töölkäimise tõttu, ülejäänud gruppides jääb antud suhtarv 63% piiresse.

Sarnastest arengutest saab rääkida ka Hollandi puhul, kuid seal on praeguseks vaid 43% neid inimesi, kes leiavad, et koolieelne laps kannatab ema töötamise tõttu.

Naist on hakatud märksa enam hindama koduväliselt töökeskkonnas, mis ei avalda aga avaliku arvamuse seisukohalt suurt negatiivset mõju suhetes lastega.

Naist nähakse kaugeltki mitte kodukesksena ja sellisena, kelle jaoks on *kodu ning lapsed just see, mida ta tegelikult soovib*. Kui 1990ndal aastal oli Eestis 89% neid, kes leidsid, et töökoht on muidugi hea, kuid see, mida enamik naisi soovib, on kodu ja lapsed. 10 aastat hiljem oli selle seisukoha toetajate arv langenud juba 61%le. Sarnased muutused on toimunud kõigis vaadeldavates riikides, Leedus ja Venemaal pisut vähem, kuid arvamuse arengutrend on selgelt välja joonistatud. Ka Hollandis on aset leidnud sarnane areng, kuid mõnevõrra vähem, sest ka stardipositsioon võrreldes postsotsialistlike riikidega oli erinev. Tänapäevaks on seal vaadeldud seisukohaga nõus vaid 34% elanikkonnast. Kuid endistes sotsialistlikes riikides toetab antud arvamust tunduvalt üle poole elanikkonnast.

Sarnast probleemi käsitleb teine küsimus pisut teise nurga alt. Seisukohta '*Olla koduperenaine on täpselt samasugune eneseteostamine kui töökäimine*' toetas Eestis 1999ndal aastal 54% vastajatest, kümme aastat varem aga 67% (sama tendents leidis aset kõigis vanusegruppides, kuid suurimad noorimates). Sarnased muudatused on toimunud kõigis käsitletud riikides. Leedus nähakse naist üldiselt enam kodukesksena kui mujal riikides. Hollandis on veidi alla poole elanikkonnast seisukohal, et perenaiseks olek on naisele samasuguseks eneseteostamise vahendiks kui töökäimine.

Vaadeldud riikide avalik arvamus on muutunud oluliselt postmodernistlikumaks, kus hinnatakse naise kui indiviidi arenguvõimalusi ning tema rolli kodus ja tööl.

Töö osatähtsust naise elus on hakatud märksa kõrgemalt hindama.

Näiteks seisukohta – '*Omada töökohta on naisele parim viis olla sõltumatu*' on Eesti ja ka kõigis vaadeldud riikides hindama märksa toetavamalt kui 10 aastat tagasi. Näiteks Eestis pooldas sarnast arvamust 1990ndal aastal 51% täiskasvanud elanikkonnast, 1999ndal aastal aga juba 73%. Lätis on suhtarvud vastavalt: 53% ja 79%, Leedus 37% ja 67%, Venemaal 51% ja 63%, Hollandis 51% ja 60%.

Üha rohkem on hakanud avalik arvamus toetama naise sõltumatust mitte läbi perekonna, vaid läbi tema töö. See seisukoht on valdav kõigis vanusegruppides (kusjuures vanus ei ole arvamusi diferentseerivaks faktoriks).

Mis puutub aga **perekonnarolli sissetulekute küsimuses**, siis ka selles küsimuses on toimunud küllaltki tähelepanuväärsed muutused viimase 10 aasta jooksul, kuid mitte Eestis.

Ilmselt on sugudevahelist võrdsust toetav ideoloogia tinginud arvamuste muutumise ka selles küsimuses, kui suure panuse peavad mees ja naine andma perekonna sissetulekusse. Eestis oli juba 1990ndal aastal väga kõrge nende inimeste arv (77%), kes leidsid, et mõlemad, nii mees kui naise peavad andma võrdse panuse perekonna sissetulekusse. Teistes postsotsialistlikes riikides on antud seisukoha toetajate arv jõudsalt kasvanud viimase kümne aasta vältel. Lätis toimus tõus 69%lt 85%ni, Leedus 71%lt 83%ni, Venemaal 76%lt 79%ni.

Hollandis on antud küsimuses toimunud samalaadne nihe, kuid 1999ndal aastal oli vaadeldud seisukoha pooldajate arv vaid 35%, vastaseid oli aga 65%. Erinevus Hollandi ja postsotsialistlike riikide vahel seletub sellega, et esimeses on väga pika aja vältel säilinud traditsioonilised perekondlikud suhted ning naiste osatähtsus töösfääris oli suhteliselt väike. Sotsialistlikes riikides oli naiste tööhõive tunduvalt kõrgem ning

seetõttu nn võrdsustav (võrdõiguslikkuse) printsiip 'töötas' juba varem. Üleminekul uude sotsiaal-majanduslikku formatsiooni ja tugevnev naise emantsipatsioon (ka perekonnast) suurendas võrdsustavat printsiipi ka sissetulekute võrdsustamise valdkonnas.

Laste ja vanemate kohast perekonnas.

Laste ja nende vanemate vahelisi suhteid hindasime järgmiste seisukohtadega:

Kas vanemaid peab armastama ja austama? A: peab alati B: Ei ole seda kohustust, kuid nad ei seda ära teeninud.

Väidet A toetas Eestis 1990ndal aastal 58% küsitletutest, 10 aastat hiljem aga juba rohkem –66% (vanemad inimesed toetavad seda arvamust rohkem kui nooremad, kuid erinevus on küllaltki väike). Üldiselt sarnane tendents on omane kõigile postsotsialistlikele riikidele, vanemate austus muutub suuremaks. Ilmselt on siin tegu asjaoluga, et üleminekul uuele majandussüsteemile on paljud inimesed sattunud hammasrataste vahele ning seetõttu on suurenenud perekondlik abi ning suhted perekonnas on muutunud lähedasemaks. Sellest kõneleb seegi fakt, et nüüd ei peeta enam sedavõrd tähtsaks vanematest eraldi elamist kui see oli nõukogude ajal. Kui võrdleme postsotsialistlike riikide elanikkonna arvamusi hollandlaste omaga, siis põrkume kokku esmapilgul hoopis vastupidise tendentsiga.

Juba 1990ndal aastal oli hollandlaste hulgas väike osakaal nendest inimestest, kes toetas A seisukohta – 39%. See on ligi kaks korda väiksem kui toleaegetes sotsialistlikes riikides. Toetus vaadeldud seisukohale aga vähenes 10 aasta jooksul veelgi. Millega on see seotud? Esmajärjekorras kultuuritraditsiooniga, kus noored hakkasid vanematest eraldi elama juba väga varakult. See on iseenesest loonud teatud distantsi laste ja vanemate vahel. Sellest tulenevalt aga ka kriitilisema ja objektiivsema hoiaku vanemate suhtes. Nimetatud hoiak on viimaste aastate jooksul veelgi süvenenud.

Vanemate kohustusi laste suhtes küsiti järgmise küsimuse abil. Milline järgnevatest väidetest kirjeldab paremini Teie vaateid vanemate kohustustest laste suhtes:

A: Vanemate kohus on teha parim oma laste heaks

B: Vanematel endil on nende endi elu

C: Mitte kumbki arvamuse.

Selles küsimuses Eesti kontekstis ei ole praktiliselt toimunud mingeid muudatusi. 1999. aastal oli A seisukoha pooldajaid 55%, B seisukohta pooldas 21% ning C –d 18%.

Kümne aasta taguse uuringuga võrreldes on Eestis toimunud minimaalsed muudatused. Lätis on väga palju suurenenud nende inimeste arv, kes toetavad A seisukohta (45% ->75%). Leedus on samaaegselt aga paljukordselt muutunud suhtumine B arvamusesse (8% ->47%). Venemaal on suurenenud üheaegselt nii A kui B seisukoha toetajate osakaal, samas aga langes neutraalse seisukoha toetajate arv. Järelikult on Venemaal selles küsimuses toimunud diskussioon ning seisukohad on selgemalt välja kujunenud.

Mida tuleks lastele kodus õpetada?

Omaduste tähtsujärjekord Eestis:

1. Tööarmastus	82%
2. Vastutustunne	78%
3. Viisakas käitumine, kombekus	77%
4. Sallivus, lugupidamine inimeste suhtes	71%
5. Otsusekindlus, visadus	49%
6. Kokkuhoidlikkus, säästlikkus raha ja asjade suhtes	44%
7. Sõnakuulelikkus	28%
8. Sõltumatus	22%
9. Omakasupüüdmatlus	16%
10. Kujutlusvõime	11%
11. Religioossus	6%

Kümne aasta jooksul on hakanud väiksemat tähendust omama sellised omadused nagu tööarmastus (selline tendents on omane kõigile postsotsialistlikele riikidele), sõltumatus (samuti kõigis postsotsialistlikes riikides), ning omakasupüüdmatlus.

Küllalt huvitav on see tendents, et tööarmastus kui väärtus, mida soovitakse lapsele edasi anda, on turu-majanduse tingimustes vähenenud. Ilmselt on tegu asjaoluga, et turumajandus iseenesest surub peale töö tegemise tahte ning seepärast puudub suurem tarve seda omadust kunstlikult kultiveerida. Näiteks hollandlastest vaid 14% leiab, et lastes oleks vaja kodus ergutada tööarmastust.

Äärmiselt huvitav on see tendents, kus varasemaga võrreldes soovitakse postsotsialistlikes riikides lastes ergutada vähem sõltumatuse iseloomujoont. Ilmselt seostub see esmase ehmatusega, mida inimesed on pidanud läbi elama suure tööpuuduse laine tõttu ja mõned ongi töötud olnud lausa aastaid. See kogemus teeb inimesed ettevaatlikuks ning mõjub selliselt, et lastes ei soovita toetada sõltumatuse tundmust

(Eestis oli selles küsimuses langus järgmine: 42%→22%). Hollandis on antud iseloomujoone osakaal 52%.

Suurenenud tööpuudus kujuneb ilmselt selleks faktoriks, mis mõjustab ilmselgelt ka seda, et suurenenud on inimeste osakaal, kes leiavad, et lastes oleks vaja ergutada sõnakuulekust (muutus 19%→28%).

Majandusliku kitsikuse suurenedes pööratakse Eestis rohkem tähelepanu kokkuhoidlikkusele (35%→44%). Sarnane tendents on omane pea kõigile postsotsialistlikele riikidele.

Tööarmastust kultiveerisid rohkem vanemad inimesed kui noored, vastutustunnet aga pigem noored kui vanemad inimesed. Otsusekindlust, visadust õpetaksid noored oma lastele rohkem kui vanemad inimesed, kokkuhoidlikkust, säästlikkust aga vanemate generatsioonide esindajad. Sõltumatust aga hindavad omakorda rohkem nooremad inimesed kui vanemad.

Kui need seosed iseloomustavad 1999 aasta andmestikku, siis võrreldes 1990nda aasta situatsiooniga on kõigis vanusegruppides toimunud samasugused arengutendentsid.

Kõigis vanusegruppides on vähenenud omakasupüüdmatus väärtus, suurenenud aga sõltumatus ja sõnakuulelikkus, viisakas käitumine ja kombekus jms. Täpselt samast arengust saab rääkida naiste ja meeste arvamuste arengute puhul. Naised rõhuvad meestest enam tööarmastusele, vastutustundele, viisakusele ja sallivusele. Mehed rõhutavad aga enam otsusekindlust, sõnakuulelikkust, kujutlusvõimet.

Religioossus kui nähe on oma tähtsust Eestis ja Lätis suurendanud, kuid sellele vaatamata on selle osatähtsus kõigis vaadeldud riikides väikseim. Näiteks 1999ndal aastal oli Eestis 25% neid, kes kuulusid mõnda usukogudusse, 10 aastat varem aga vaid 13%. 1999ndal aastal oli usukoguduse liikmeid Lätis 60%, Leedus 81%, Venemaa 51%, Hollandis 46%. Hollandis väheneb nende arv, kes kuuluvad mõnda kogudusse. See seostub maailmas leviva usuleigusega. Endistes postsotsialistlikes riikides praegu veel kasvab usklike arv, sest nõukogude ajal peeti inimese nõ usulist karjääri ebasoovitavaks. Keelatud vilja maitsemise tunne on veel endistes sotsialistlikes vabariikides. Eestis ei ole usukoguduse liikmete arv suurenenud vaid ühes vanusegrupis – 15-24 aastaste seas.

Nii meeste kui naiste seas on usukoguduse liikmete arv kümnendi jooksul kasvanud kahekordseks. Mitte ainult koguduste liikmete arv on kasvanud, vaid ka usklike arv tervikuna. Kui Eestis kuulub kogudusse 25% elanikest, siis usklikuks pidas end 1999ndal aastal 16%, 10 aastat varem oli usklike kaks korda vähem. Kõige usuleigemad on 15-24

aastased inimesed. Mehed on naistest tunduvalt vähem usklikud. Näiteks naistest peab end usklikuks 43%, meestest 27% küsitletutest. Sarnane protsess on leidnud aset kõigis riikides, sealhulgas ka Hollandis.

3. Uuringutulemuste lühikokkuvõte

Eesti ühiskond on selgelt ära pöördunud liberaalsest turumajanduslikust mõtlemise ja tegutsemise viisist. Selleni on viinud reaalne kokkupuude reaalse turumajanduse praktikaga. Elanikkond hindab majanduse juures enam sotsiaalsust.

Tööle esitatakse varasemaga võrreldes märksa vähem nõudmisi, vähem loomingulist. Süveneb teatud allaheitlikkus inimeste mentaliteedis. Inimeste lülitatus ühiskonda on äärmiselt nõrk. Enamus inimestest ei kuulu ühtegi organisatsiooni. See vähendab inimeste võimalusi osalemaks ühiskonnaelus. Nimetatud tendents korreleerub elanikkonna eemaldumisega riigis toimuvast. Katastroofiliselt on langenud inimeste huvi poliitika vastu ning poliitika kui kõneaine on küllaltki harv külaline. Usaldus parlamendi vastu on langenud kordades.

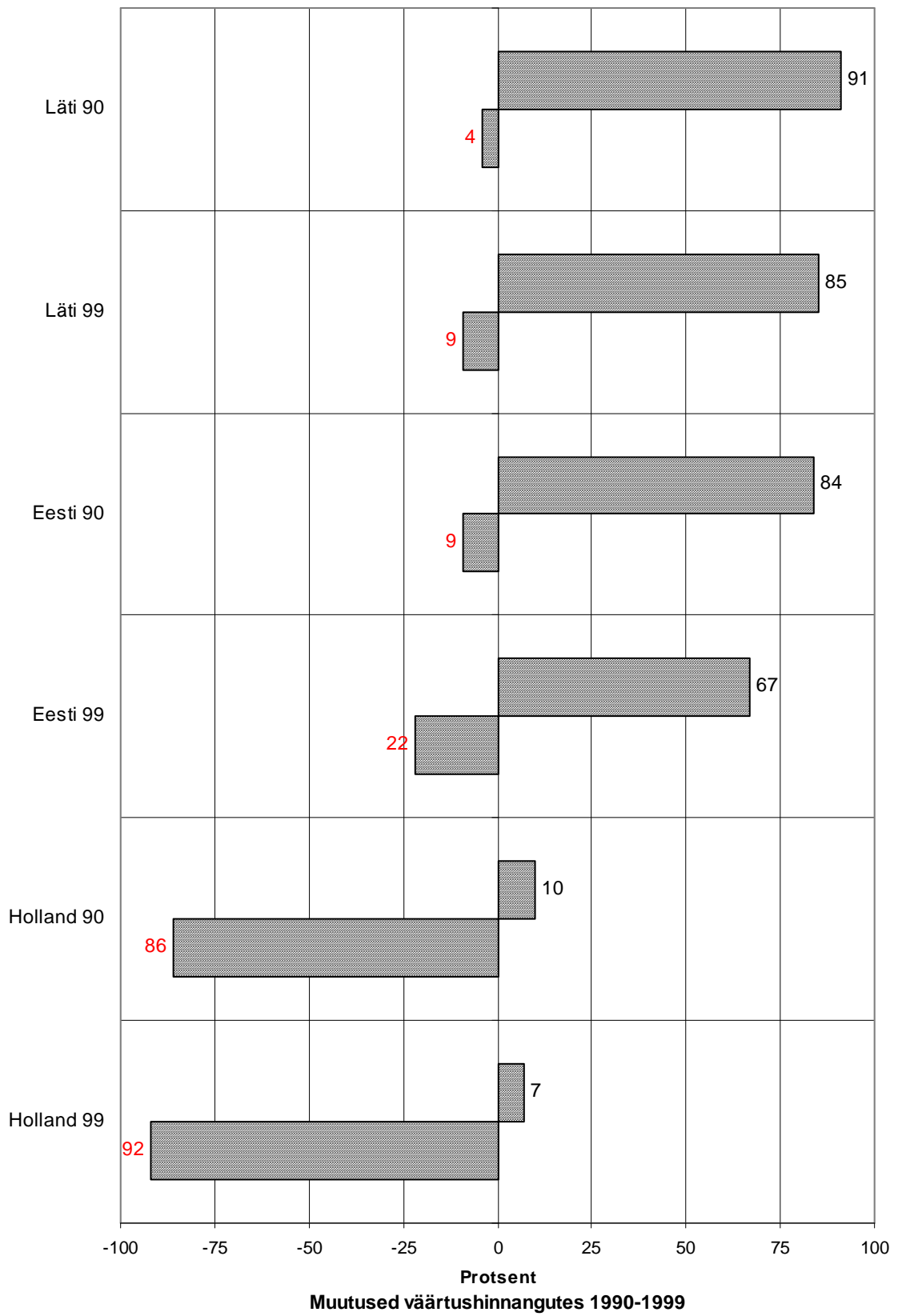
Eesti ühiskond on vaadeldud perioodil muutunud märksa tolerantsemaks.

Kõrvutades saadud andmestikku teiste Balti riikidega ja Venemaaga võime täheldada sarnaseid arengutendentsi. Võrdlus Hollandiga aga viitab meie ühiskonnas toimuva suhtes päris mitmele tõsisele probleemile. Hollandi elanikkond on nõudlikum, kriitilisem, kuid samas märksa enam huvitatud oma ühiskonna elust.

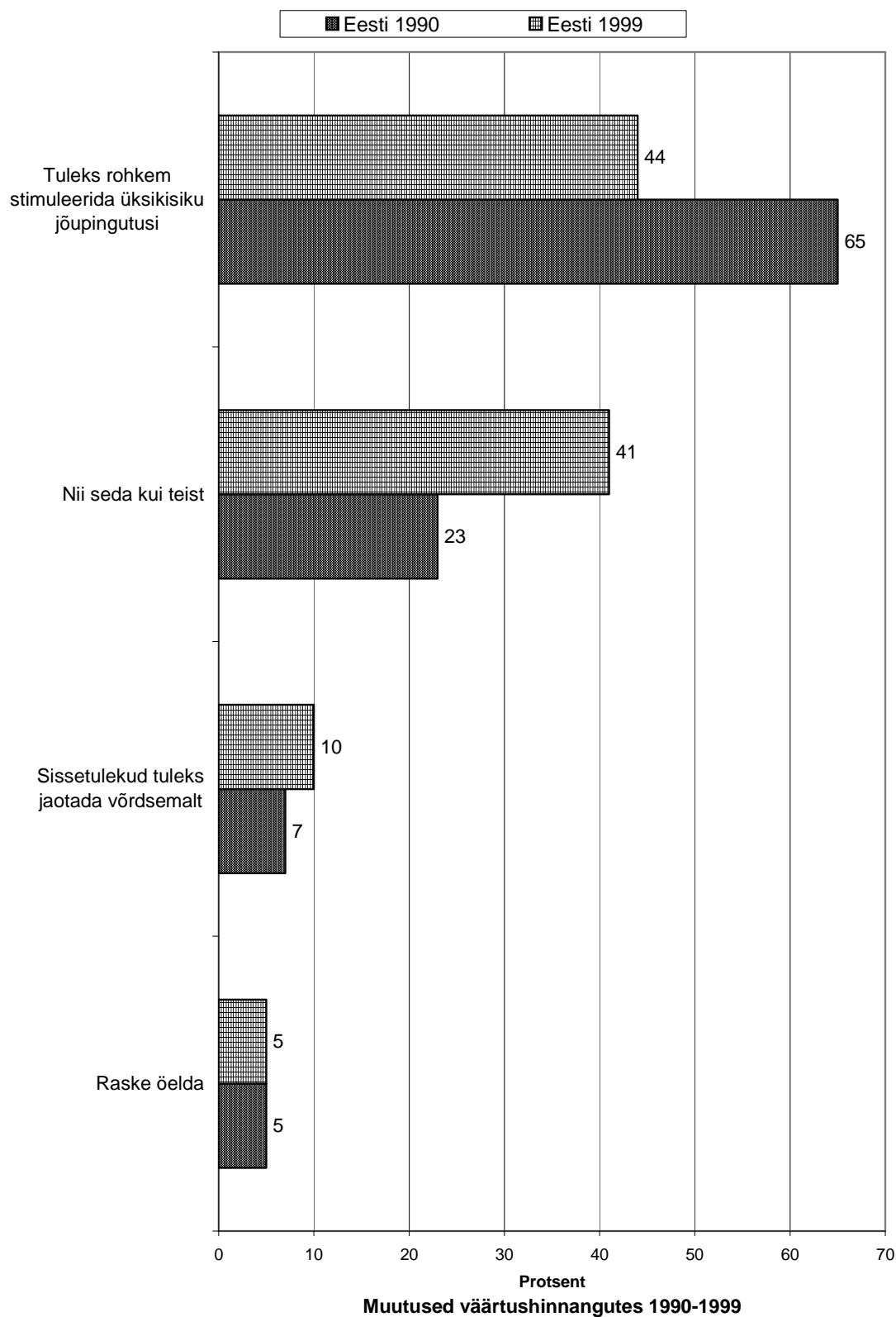
Kas naisel peab olema lapsi, et ennast teostada?

ole vajalik

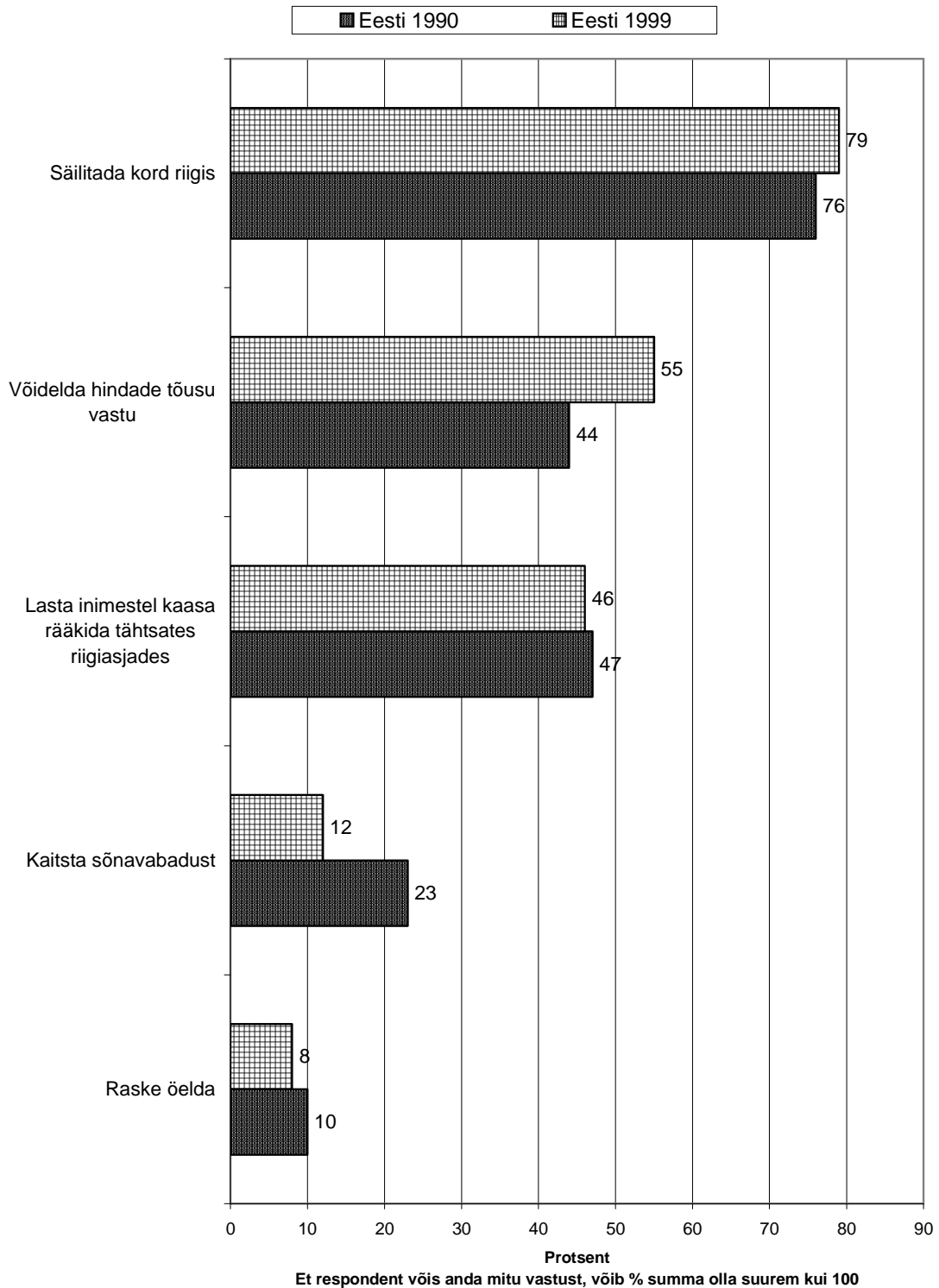
peab olema lapsi

Kas tuleks sissetulekuid jaotada võrdsemalt või tuleks stimuleerida üksikisiku jõupingutusi?

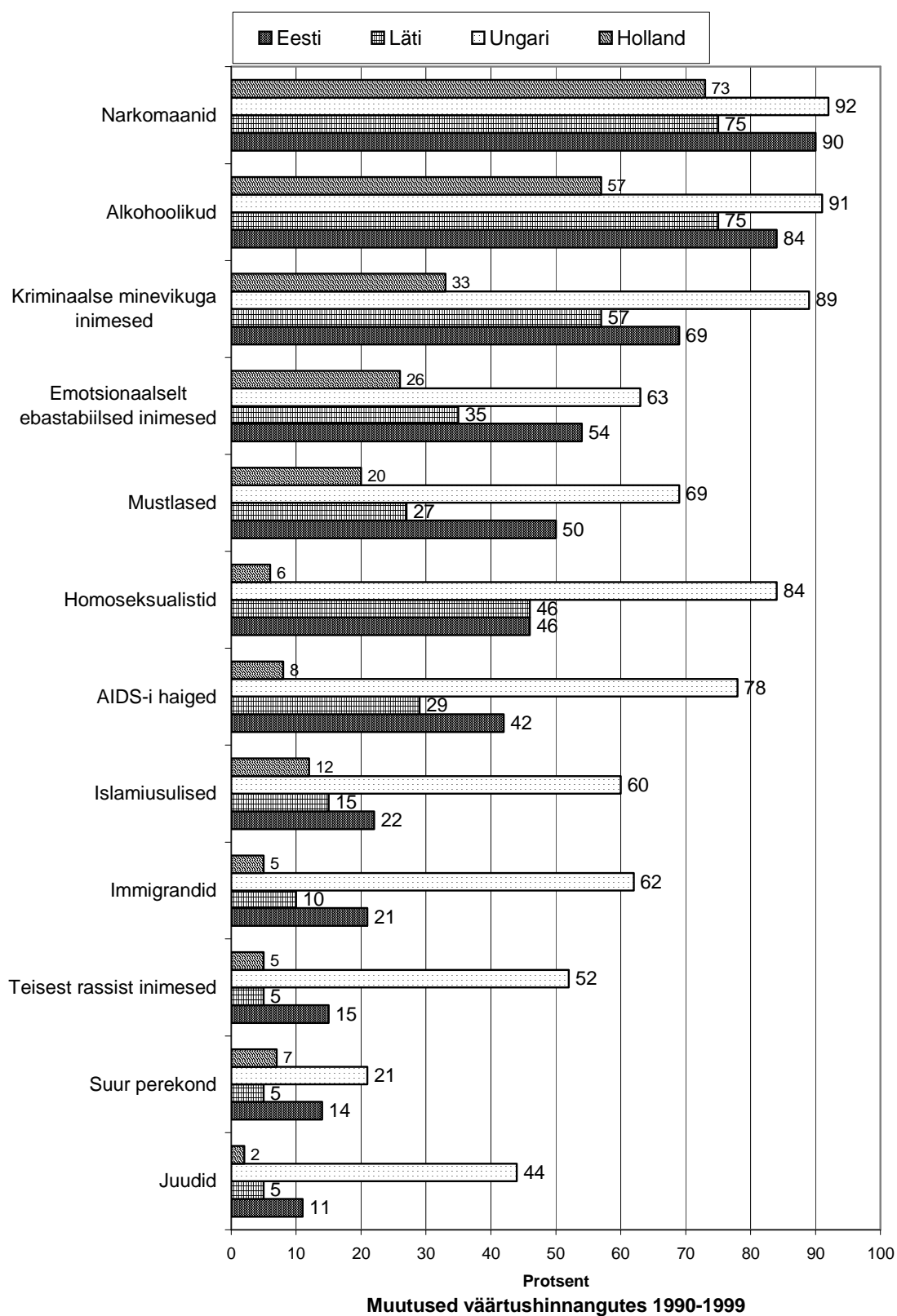

Millised on Eesti kõige olulisemad eesmärgid lähema 10 aasta jooksul?

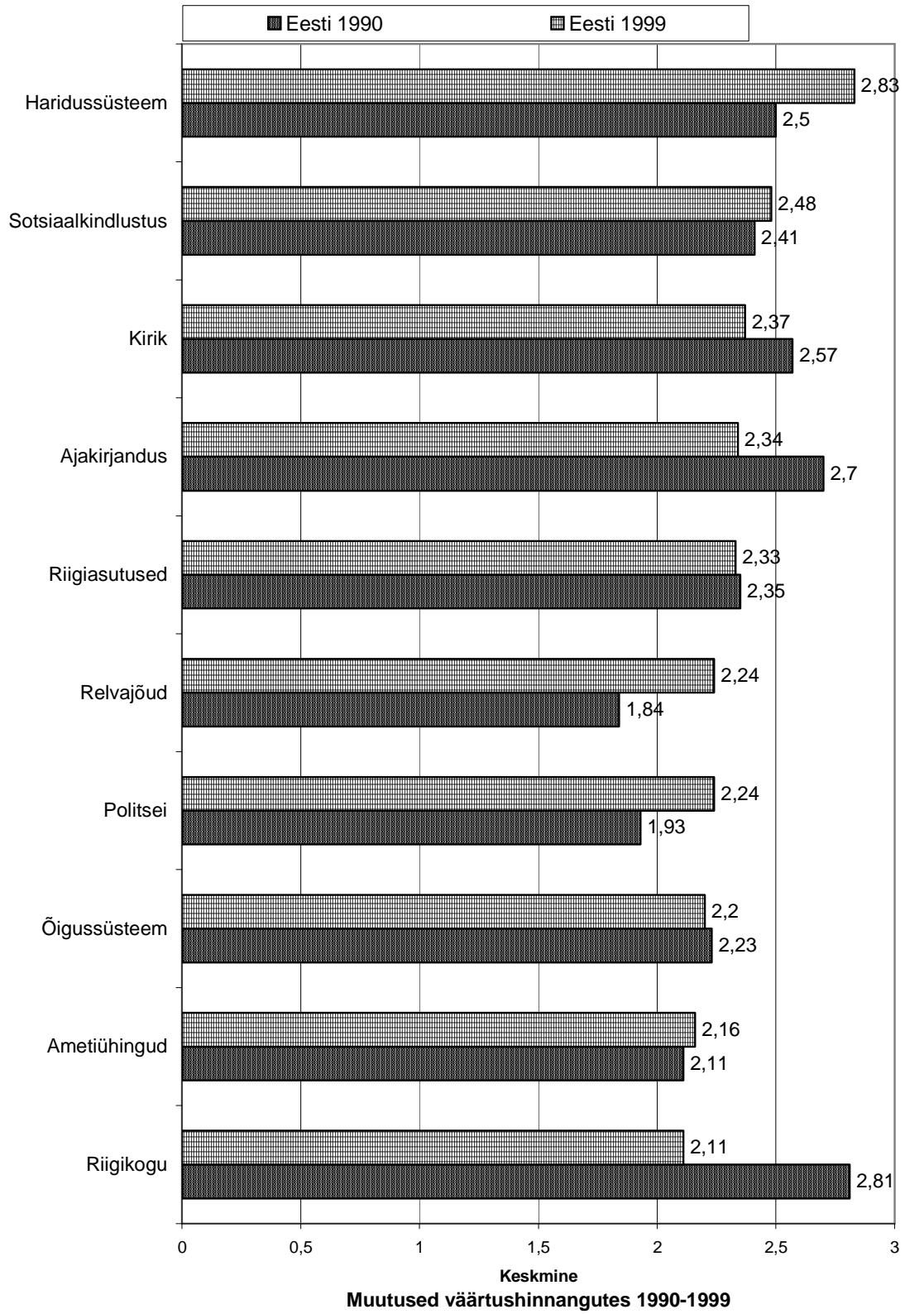

Muutused väärtushinnangutes 1990-1999

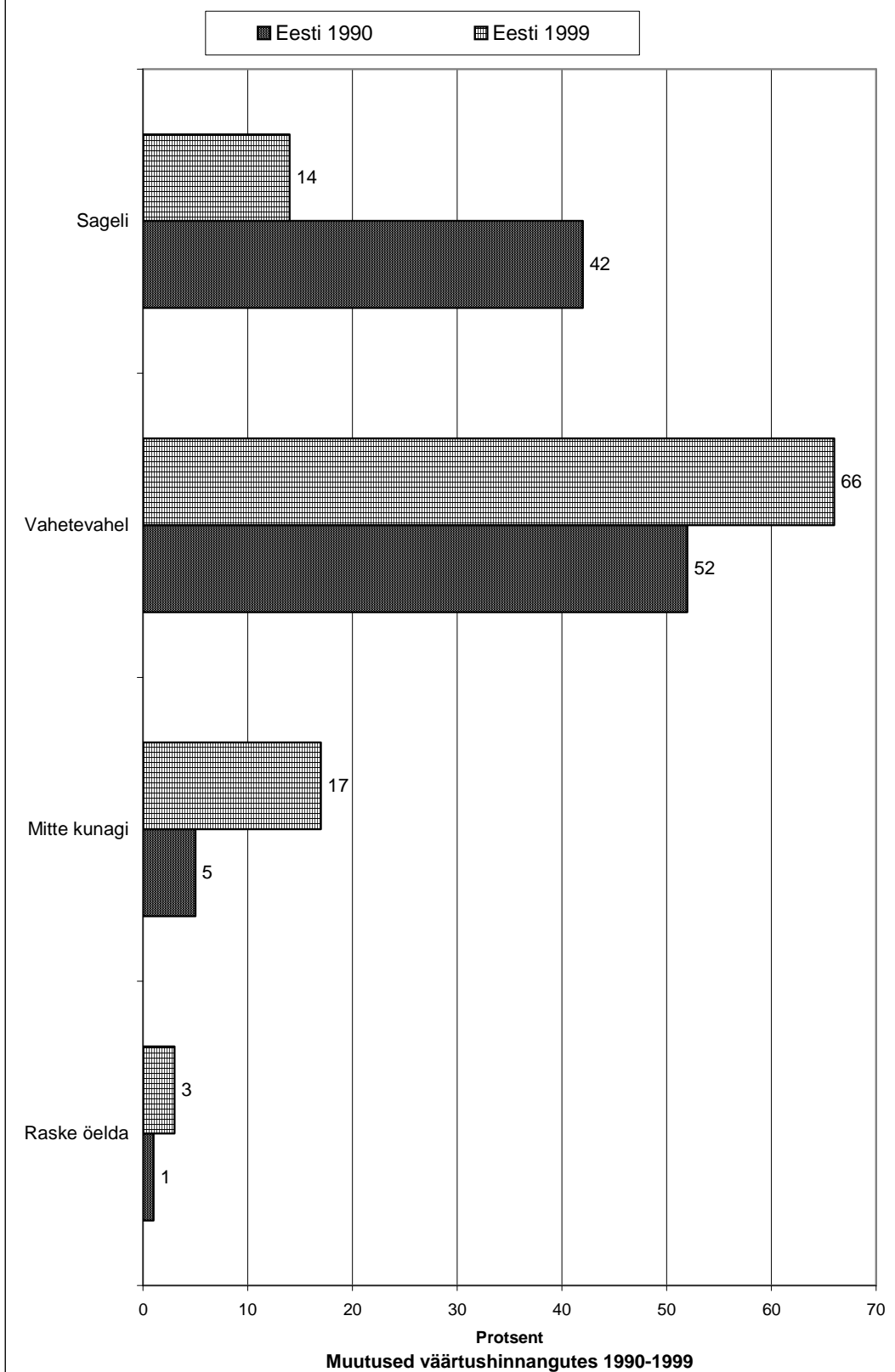
Keda ei soovita enda naabriks. 1999.a.

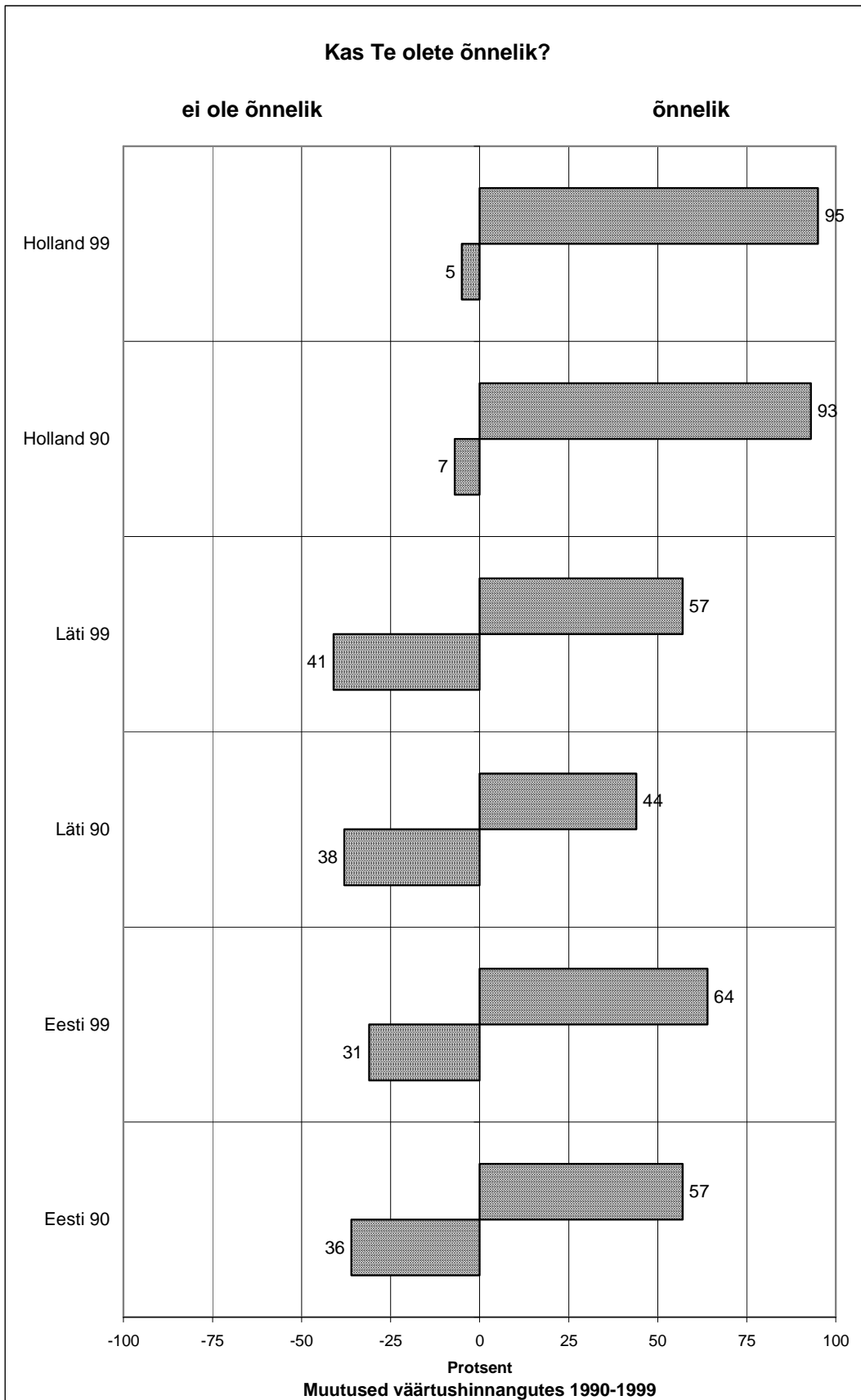

**Kuivõrd Te usaldate järgnevaid institutsioone?
(skaala: 4- suurel määral - 1-üldse mitte) 1999.a.**

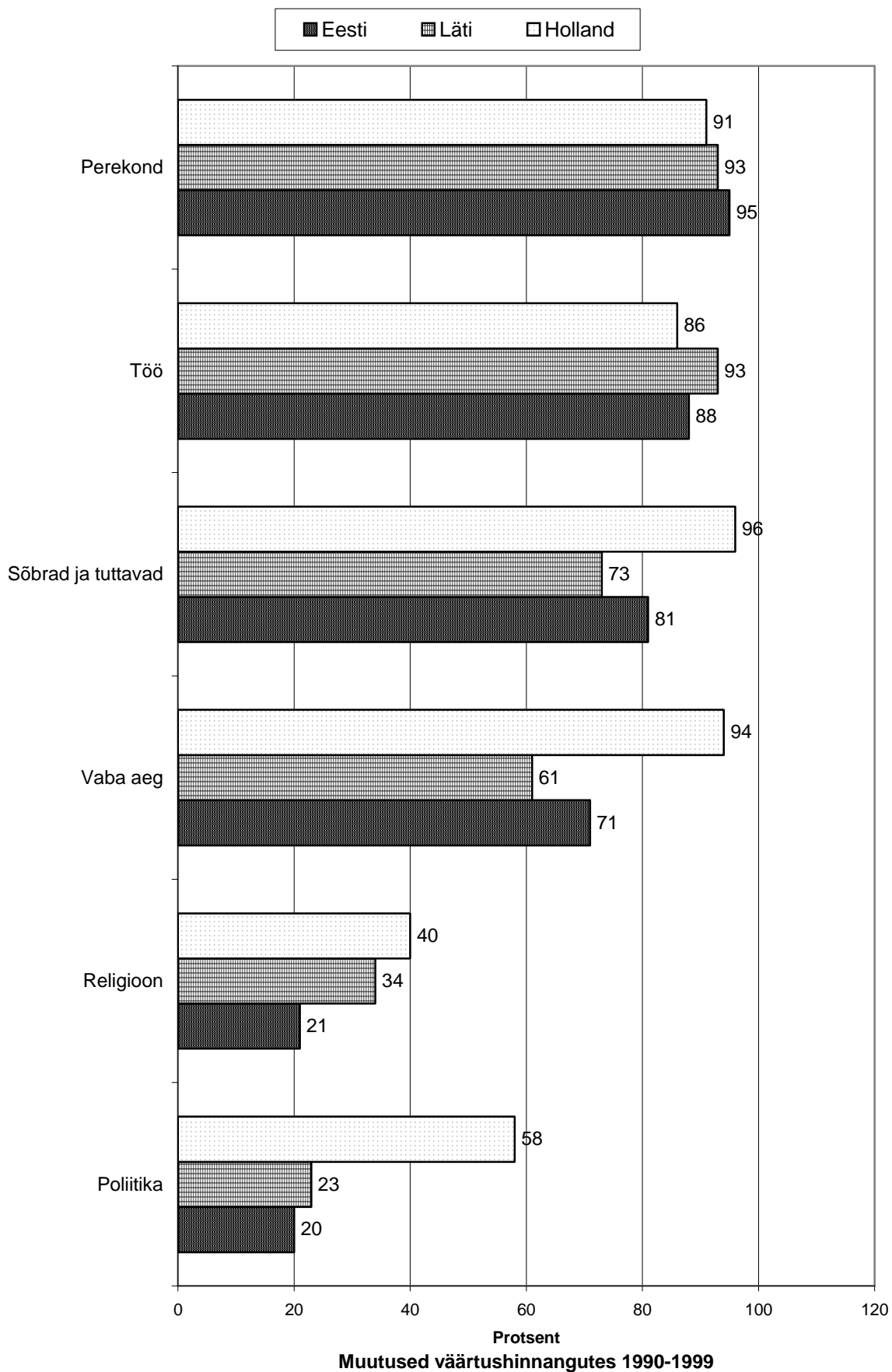

Kui sageli Te arutate oma sõpradega poliitikaküsimusi?

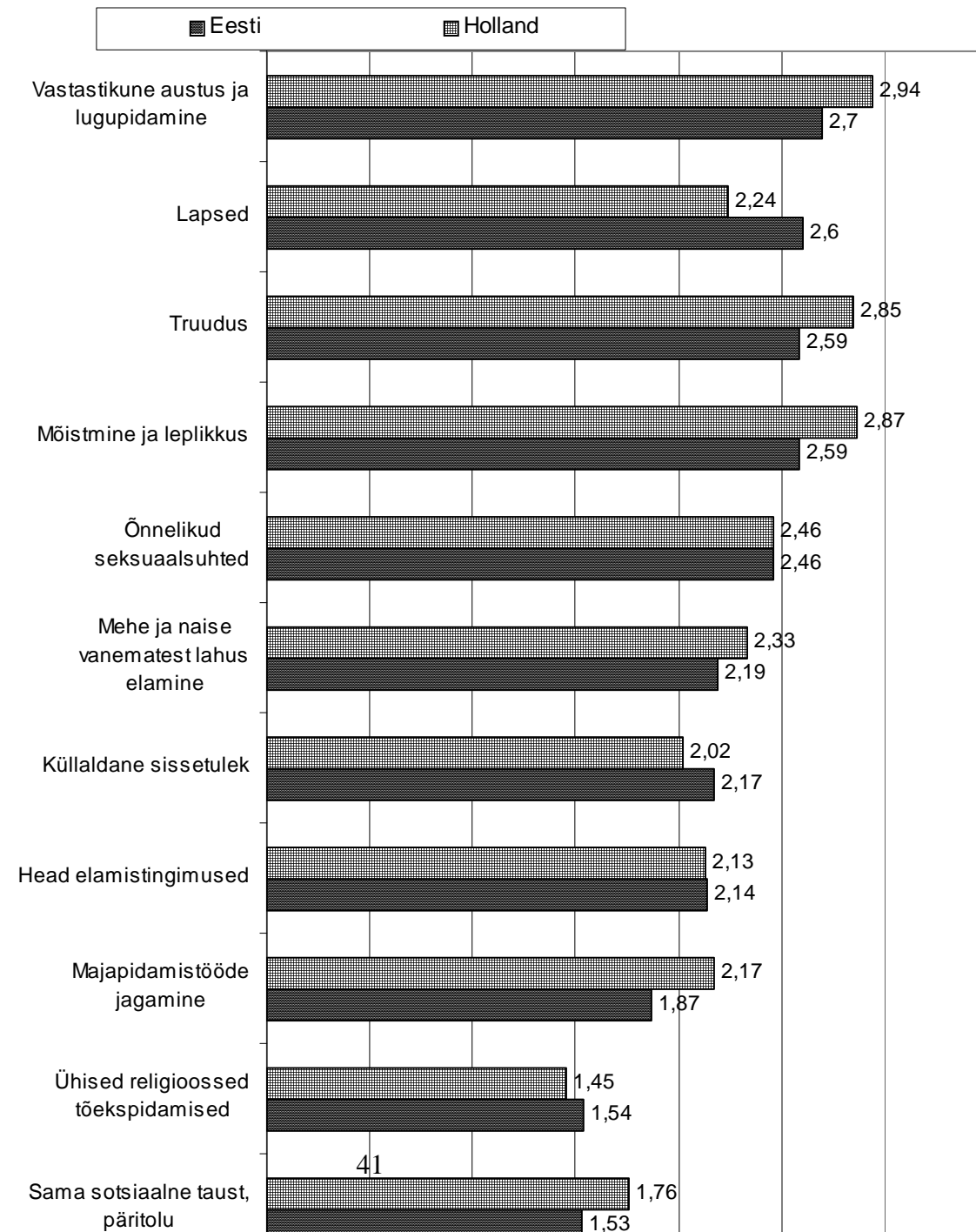

Erinevate eluvaldkondade tähtsus. 1999.a.

**Kui tähtsad on õnneliku abielu jaoks järgmised asjaolud?
(skaala: 3- väga tähtis - 1-mitte eriti tähtis) 1999.a.**

Kas Te nõustute järgnevate väidetega?

ei nõustu

nõustun

KUI TÖÖKOHTI NAPIB,
PEAVAD TÖÖANDJAD
EELISTAMA EESTI
KODANIKKE MITTE-
KODANIKELE

Eesti 90

3

79

Eesti 99

42

45

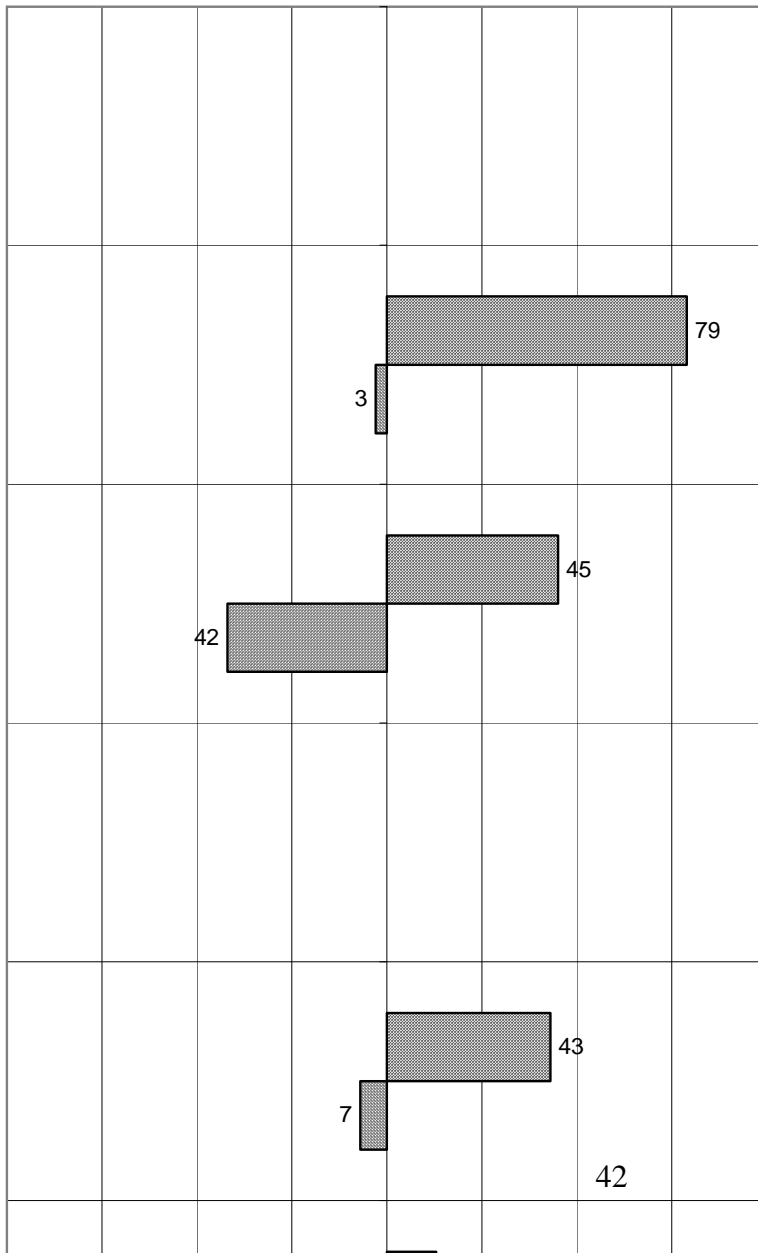
KUI TÖÖKOHTI NAPIB,
ON MEESTEL SUUREM
ÕIGUS
TÖÖKOHTADELE KUI
NAISTEL

Eesti 90

7

43

42

V7.Kui Te saate kokku oma sõpradega,kas Te siis arutate poliitikaküsimusi?

		KÕIK VAST AJAD	Uuringu aasta									
			Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a.	Vene 99a.	Holla nd 90a.	Holla nd 99a.
			%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Kas Te sõpradega kokku saades arutate poliitikaküsimusi ?	sageli	26%	42%	14%	46%	19%	45%	19%	32%	20%	15%	16%
	vahetevahel	56%	52%	66%	49%	57%	50%	64%	50%	54%	60%	64%
	mitte kunagi	15%	5%	17%	4%	22%	6%	14%	16%	25%		20%
	RÖ/VP	3%	1%	3%	2%	2%	0%	2%	2%	2%	25%	
VASTAJAID KOKKU		100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

V11. Kas võiksite kõiki asjaolusid arvesse võttes öelda, et olete ...?

		KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta									
			Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a.	Vene 99a.	Holland 90a.	Holland 99a.
			%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Kas võiksite kõiki asjaolusid arvesse võttes öelda, et olete ...	Õnnelik	58,9%	56,7%	64,4%	44,4%	56,5%	47,7%	60,8%	47,2%	48,1%	93,2%	95,0%
	Ei ole õnnelik	34,1%	36,2%	31,4%	37,8%	40,9%	42,6%	18,7%	43,0%	49,1%	6,6%	4,8%
	RÖ/VP	7,0%	7,0%	4,1%	17,8%	2,7%	9,7%	20,5%	9,7%	2,7%	,2%	,2%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

Millistesse ühiskondlikesse organisatsioonidesse või tegevustesse Te kuulute...?

	KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta									
		Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a	Vene 99a	Holland 90a.	Holland 99a.
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Ei kuulu ühessegi loetlustest	46,8%	27,8%	69,4%	32,8%	72,9%	40,5%	85,0%	29,4%	68,4%	17,1%	7,3%
Ametiühingud	31,4%	59,0%	4,7%	52,0%	11,3%	42,7%	1,9%	61,7%	23,6%	19,1%	23,4%
Sport või puhkus	12,9%	14,3%	8,7%	8,9%	6,6%	7,5%	3,3%	5,3%	4,1%	40,4%	50,4%
Hariduse-, muusika- või kultuurialane ühiskondlik tegevus	10,6%	11,1%	7,5%	6,8%	3,7%	7,3%	2,0%	4,9%	1,3%	34,6%	46,2%
Religioossed - või kirikuorganisatsioonid	8,6%	3,8%	7,2%	3,1%	5,3%	3,4%	5,4%	1,2%	2,3%	34,9%	35,1%
Keskkonnakaitse, ökoloogia, loomade õigused	7,6%	3,3%	1,7%	6,3%	,7%	2,6%	,7%	2,2%	,7%	28,3%	44,2%
Poliitilised parteid või grupid	6,4%	7,9%	1,6%	18,4%	1,9%	7,4%	1,3%	11,3%	,7%	9,4%	9,4%
Ameti- või kutseühingud	4,5%	4,2%	3,6%	6,2%	1,4%	2,7%	,5%	1,8%	,9%	13,1%	18,5%
Sotsiaalhoolekande teenused inimeste abistamiseks	4,5%	1,6%	3,3%	1,6%	1,5%	,9%	,7%	2,2%	1,5%	16,0%	21,6%
Kolmanda maailma areng või inimõigused	3,5%	,6%	,1%	1,3%	,6%	1,0%	,2%	,4%	,1%	14,3%	24,6%
Ühiskondlikud tervisekaitse organisatsioonid	3,4%	1,6%	,7%	2,2%	,9%	1,4%	1,9%	1,0%	,7%	19,8%	9,6%
Töö noortega	2,8%	2,5%	2,2%	1,9%	,7%	4,6%	1,6%	3,0%	,7%	6,6%	7,2%
Elukohajärgne tegevus erinevate probleemide lahendamiseks	2,7%	4,5%	1,9%	5,4%	,7%	2,1%	,6%	2,5%	,8%	4,9%	7,3%
Naiste ühendused	2,0%	2,0%	2,3%	,9%	,3%	2,5%	,3%	2,2%	,5%	7,3%	4,0%
Rahuliikumine	1,0%	1,3%	,2%	1,2%	,2%	,6%	,2%	1,0%	,1%	2,9%	3,4%
VASTAJAID KOKKU	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

kuna respondent võib anda mitu vastust võib % summa olla suurem kui 100

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

Millistes ühiskondlikes organisatsioonides või tegevustes Te teete praegu tasuta ühiskondlikku tööd?

	KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta									
		Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a.	Vene 99a.	Holland 90a.	Holland 99a.
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Ei tööta tasuta üheski loetletutest	78,7%	67,9%	83,8%	64,7%	81,6%	70,8%	88,2%	79,2%	92,5%	66,1%	69,0%
Hariduse-, muusika- või kultuurialane ühiskondlik tegevus	5,0%	7,3%	5,5%	4,5%	4,4%	5,5%	1,5%	2,6%	,4%	10,0%	16,8%
Ametiühingud	4,8%	11,0%	,5%	9,2%	2,3%	9,3%	1,2%	8,6%	3,6%	1,5%	
Sport või puhkus	4,3%	8,4%	3,4%	8,9%	6,2%	6,5%	2,2%	3,1%	1,3%	9,4%	
Religioossed - või kirikuorganisatsioonid	3,4%	1,1%	2,8%	3,2%	3,8%	2,9%	4,2%	1,0%	,5%	9,3%	11,9%
Sotsiaalhoolekande teenused inimeste abistamiseks	2,6%	1,1%	2,6%	4,1%	1,8%	1,0%	,6%	1,3%	,5%	8,6%	9,0%
Poliitilised parteid või grupid	2,3%	4,4%	1,4%	6,0%	,9%	3,8%	1,2%	4,5%	,3%	2,3%	
Elukohajärgne tegevus erinevate probleemide lahendamiseks	2,1%	4,0%	1,8%	8,4%	1,7%	1,5%	,6%	2,0%	,6%	2,9%	
Töö noortega	1,9%	2,1%	1,9%	3,3%	,7%	3,8%	1,1%	2,6%	,3%	5,3%	
Ühiskondlikud tervisekaitse organisatsioonid	1,4%	,7%	,7%	1,8%	,5%	1,0%	,5%	,8%	,3%	3,3%	7,2%
Keskkonnakaitse, ökoloogia, loomade õigused	1,4%	2,0%	1,1%	4,9%	,5%	1,8%	,4%	1,4%	,4%	2,8%	
Ameti- või kutseühingud	1,1%	2,3%	1,5%	3,3%	,5%	1,4%	,2%	,9%	,3%	1,9%	
Naiste ühendused	1,0%	1,8%	1,4%	1,7%	,3%	1,9%	,2%	1,0%	,3%	2,5%	
Kolmanda maailma areng või inimõigused	,8%	,9%	,2%	4,0%	,3%	,9%	,1%	,4%	,0%	2,9%	
Rahuliikumine	,5%	,9%	,4%	,9%	,1%	,8%	,1%	1,0%	,0%	1,2%	
VASTAJAID KOKKU	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

kuna respondent võib anda mitu vastust võib % summa olla suurem kui 100

EURCORA VÄÄRTUSHINNANGUD

Keda Te erinevatest inimeste gruppidest ei sooviks endale naabriks?

	KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta									
		Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a.	Vene 99a.	Holland 90a.	Holland 99a.
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Narkomaanid	83,4%	86,7%	89,9%	88,8%	74,7%	88,9%	86,2%	86,0%	84,0%	72,7%	73,0%
Alkohoolikud	77,5%	89,7%	84,1%	84,6%	74,8%	91,6%	82,1%	81,6%	73,2%	59,7%	56,6%
Homoseksualistid	57,4%	72,9%	46,2%	78,4%	45,5%	87,4%	67,5%	80,5%	57,9%	10,9%	6,4%
Kriminaalse minevikuga inimesed	57,3%	63,3%	68,9%	62,8%	56,8%	68,5%	66,0%	62,9%	57,6%	28,4%	33,0%
AIDS-i haiged	49,4%	62,7%	42,2%	64,7%	29,0%	77,6%	55,1%	68,0%	52,2%	15,2%	7,8%
Emotsionaalselt ebastabiilsed inimesed	45,5%	37,1%	53,8%	53,6%	34,6%	48,3%	61,0%	51,4%	54,0%	18,5%	25,9%
Islamiusulised	19,3%	20,6%	22,2%	25,9%	14,5%	34,0%	33,1%	15,5%	13,7%	14,1%	11,8%
Immigrandid, võõrtöölised	14,5%	17,1%	20,9%	30,8%	9,8%	14,8%	23,6%	11,8%	11,1%	8,9%	5,3%
Juudid	11,0%	12,9%	11,2%	8,5%	5,2%	17,7%	23,0%	12,5%	11,4%	3,3%	1,9%
Teisest rassist inimesed	10,9%	18,9%	15,2%	12,8%	4,8%	20,0%	9,8%	10,7%	8,1%	7,4%	5,4%
Suur perekond	10,0%	11,2%	14,1%	11,8%	4,5%	17,3%	11,5%	12,3%	6,3%	7,9%	6,7%
Vastus puudub	5,1%	2,0%	1,1%	4,3%	5,0%	,7%	1,8%	2,7%	5,0%	15,1%	15,2%
VASTAJAID KOKKU	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

kuna respondent võib anda mitu vastust võib % summa olla suurem kui 100

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

v67.Kui palju valikuvabadust ja kontrolli tunnete endal olevat selle üle, milliseks Teie elu kujuneb?

		KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta									
			Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a.	Vene 99a.	Holland 90a.	Holland 99a.
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Kui palju valikuvabadust ja kontrolli tunnete endal olevat selle üle, milliseks Teie elu kujuneb	RÕ/VP	4,2%	3,1%	4,1%	10,4%	5,2%	2,7%	6,4%	6,4%	3,1%	,7%	,2%
	Vähe	13,2%	8,9%	12,1%	9,9%	15,9%	9,3%	14,0%	12,5%	20,9%	11,7%	5,7%
	Keskmiselt	52,5%	57,5%	57,8%	48,2%	53,6%	48,4%	46,6%	49,8%	50,4%	60,4%	57,7%
	Palju	30,1%	30,5%	26,0%	31,6%	25,3%	39,6%	33,1%	31,3%	25,6%	27,2%	36,4%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

v67.Kuivõrd rahul Te oma eluga tervikuna olete?

		KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta									
			Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a.	Vene 99a.	Holland 90a.	Holland 99a.
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Kuivõrd rahul Te oma eluga tervikuna olete?	RÕ/VP	1,5%	1,2%	1,4%	5,5%	,3%	,9%	3,0%	2,6%	,8%		
	Vähe	20,6%	14,9%	15,3%	18,4%	25,3%	14,8%	30,3%	22,3%	35,8%	2,4%	1,5%
	Keskmiselt	48,1%	56,2%	56,5%	50,6%	54,7%	54,8%	45,4%	54,8%	46,0%	30,9%	28,7%
	Rahul	29,8%	27,8%	26,8%	25,5%	19,7%	29,5%	21,3%	20,3%	17,4%	66,8%	69,8%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

Miks on Eestis puudust kannatavaid inimesi?

		KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta									
			Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a.	Vene 99a.	Holland 90a.	Holland 99a.
			%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Tähtsaim põhjus, miks on Eestis puudust kannatavaid inimesi?	Sest neil ei ole elus vedanud	13,4%	11,1%	10,6%	9,7%	11,4%	9,8%	13,5%	9,2%	10,0%	24,2%	32,5%
	Sest nad on laisad ja tahtejõuetud	21,3%	22,9%	15,1%	15,9%	28,3%	24,3%	9,6%	32,7%	22,3%	15,0%	14,1%
	Sest meie ühiskonnas on ebaõiglust	39,5%	54,6%	41,1%	61,4%	31,5%	49,7%	47,4%	48,2%	21,6%	35,2%	25,6%
	See kaasneb vältimatult tänapäeva ühiskonna arenguga	19,8%	5,7%	29,3%	4,2%	23,3%	12,1%	23,2%	4,8%	42,3%	15,3%	17,4%
	Mitte ükski neist	2,8%	2,0%	2,4%	3,3%	2,9%	1,6%	1,2%	1,1%	1,1%	6,6%	9,6%
	RÕ/VP	3,2%	3,8%	1,5%	5,4%	2,7%	2,5%	5,2%	4,0%	2,8%	3,6%	,8%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Tähtsuselt teine põhjus, miks on Eestis puudust kannatavaid inimesi?	Sest neil ei ole elus vedanud	21,2%	22,3%	22,5%	24,1%	17,6%	19,8%	18,5%	16,7%	17,3%	32,0%	31,1%
	Sest nad on laisad ja tahtejõuetud	21,7%	25,6%	20,2%	25,1%	22,0%	23,2%	11,8%	26,6%	23,5%	14,9%	16,8%
	Sest meie ühiskonnas on ebaõiglust	23,7%	23,4%	26,6%	19,9%	23,0%	24,0%	23,2%	27,0%	22,4%	20,0%	25,4%
	See kaasneb vältimatult tänapäeva ühiskonna arenguga	20,2%	17,6%	21,8%	10,6%	23,7%	20,2%	32,8%	12,5%	25,2%	18,2%	18,2%
	Mitte ükski neist	4,2%	3,5%	4,1%	3,3%	6,4%	4,4%	1,7%	3,2%	3,0%	8,8%	5,9%
	RÕ/VP	9,1%	7,6%	4,9%	16,8%	7,3%	8,4%	11,9%	14,1%	8,5%	6,1%	2,6%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

Mida peate Te isiklikult oluliseks oma töökoha juures?

	KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta									
		Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a.	Vene 99a.	Holland 90a.	Holland 99a.
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Hea töötasu	81,9%	86,0%	88,5%	68,5%	75,4%	79,1%	92,7%	82,7%	89,8%	69,7%	73,1%
Meeldivad töökaaslased	66,5%	76,6%	71,0%	55,4%	32,1%	73,3%	59,6%	71,3%	55,1%	92,1%	89,8%
Huvitav töö	63,2%	68,3%	65,4%	59,6%	48,0%	63,9%	63,4%	66,9%	69,0%	60,6%	54,9%
Töö, mis vastab võimetele	55,0%	54,5%	54,7%	44,4%	41,6%	55,6%	51,9%	54,4%	54,0%	73,2%	66,7%
Ohutud töötingimused	46,7%	40,0%	50,8%	21,8%	38,0%	37,5%	74,7%	38,2%	69,1%	39,9%	28,7%
Sobiv tööaeg	44,2%	58,4%	56,4%	33,9%	18,7%	54,4%	53,8%	46,3%	39,8%	45,3%	38,4%
Suhtlemine inimestega	44,0%	57,1%	44,1%	38,5%	42,7%	58,7%	40,4%	26,8%	34,1%	67,6%	60,0%
Üldiselt inimeste poolt hinnatud ja austatud töö	38,7%	37,9%	31,6%	31,3%	32,9%	27,5%	21,2%	40,0%	46,6%	55,1%	49,3%
Töö, kus Te tunnete end midagi saavutavat	37,5%	42,5%	44,6%	26,5%	32,3%	44,4%	42,1%	27,6%	38,5%	44,3%	39,4%
Ühiskonnale vajalik töö	35,1%	36,2%	26,9%	32,4%	29,3%	46,6%	28,8%	48,0%	22,2%	48,4%	39,0%
Võimalus realiseerida oma initsiatiivi	33,4%	30,0%	34,7%	17,4%	14,1%	29,1%	31,8%	28,5%	30,6%	63,4%	62,1%
Ohtralt puhkepäevi	30,6%	31,7%	20,4%	30,7%	9,9%	40,2%	29,9%	42,7%	28,9%	35,1%	27,7%
Mitte liiga suur tööpinge	25,2%	32,0%	24,1%	18,5%	8,4%	40,1%	34,2%	19,1%	17,3%	41,0%	33,4%
Head võimalused ametikõrgenduseks	23,9%	12,3%	26,7%	8,5%	20,1%	15,8%	37,3%	17,2%	29,3%	37,0%	30,9%
Vastutusrikas töö	23,8%	16,9%	17,3%	12,1%	14,9%	23,5%	18,3%	20,6%	26,2%	45,3%	41,3%
Vastus puudub	1,5%	,6%	,6%	3,2%	2,3%	,4%	2,9%	1,7%	1,5%	1,0%	1,2%
VASTAJAID KOKKU	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

kuna respodent võib anda mitu vastust võib % summa olla suurem kui 100

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

V96. Kas Teie arvates on see õiglane, et ühele sekretärile, kes on kiirem ja usaldusväärsem oma töös, makstakse rohkem kui teisele?

		KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta									
			Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a.	Vene 99a.	Holland 90a.	Holland 99a.
			%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Kas Teie arvates on see õiglane või ebaõiglane, et ühele sekretärile makstakse rohkem kui teisele?	õiglane	82,7%	91,5%	77,3%	86,5%	73,3%	90,1%	72,0%	90,6%	88,3%	68,6%	73,6%
	ebaõiglane	11,6%	5,1%	14,2%	4,9%	17,3%	6,3%	15,9%	5,8%	6,3%	27,7%	24,8%
	RÕ/VP	5,7%	3,5%	8,4%	8,6%	9,4%	3,6%	12,2%	3,6%	5,4%	3,6%	1,6%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

V97. Kuidas peaks järgima ülemuse antud tööjuhiseid, kui nendega täielikult nõus ei olla?

		KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta									
			Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a.	Vene 99a.	Holland 90a.	Holland 99a.
			%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Millisega neist kahest arvamusest Te nõustute?	tuleb järgida ülemuse juhiseid	23,8%	12,4%	20,5%	11,8%	26,3%	7,6%	17,3%	18,1%	39,5%	37,7%	27,4%
	peab esmalt ise veenduma	42,7%	42,6%	29,7%	42,7%	45,7%	32,0%	41,8%	54,2%	45,3%	46,4%	30,9%
	oleneb asjaoludest	30,4%	42,8%	47,0%	40,2%	26,5%	58,5%	30,6%	24,4%	12,6%	14,1%	41,7%
	RÕ/VP	3,1%	2,3%	2,8%	5,2%	1,6%	1,9%	10,3%	3,3%	2,6%	1,9%	
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

Kas Te nõustute või ei nõustu järgnevate väidetega?

		KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta									
			Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a	Vene 99a	Holland 90a.	Holland 99a.
			%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Kui töökohti napib, peavad tööandjad eelistama Eesti kodanikke mitte-kodanikele	Nõustun	64,0%	78,8%	44,9%	74,5%	71,8%	89,8%	92,3%	59,0%	68,6%	32,4%	27,1%
	Ei nõustu	24,4%	2,9%	41,7%	4,5%	17,7%	2,5%	3,5%	29,2%	19,5%	60,3%	62,5%
	Mitte kumbki	7,3%	14,9%	8,3%	14,3%	7,0%	5,2%	2,1%	6,0%	5,7%	4,6%	9,8%
	RÕ/VP	4,3%	3,5%	5,1%	6,6%	3,6%	2,5%	2,1%	5,8%	6,2%	2,8%	,6%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Kui töökohti napib, on meestel suurem õigus töökohtadele kui naistel	Nõustun	31,5%	42,7%	12,9%	30,2%	19,2%	64,7%	23,1%	37,9%	34,9%	24,5%	14,1%
	Ei nõustu	48,9%	7,4%	71,9%	12,7%	67,2%	8,2%	60,0%	51,6%	50,2%	69,1%	81,7%
	Mitte kumbki	15,3%	45,7%	10,4%	45,1%	10,4%	24,7%	11,6%	5,3%	10,7%	5,3%	3,9%
	RÕ/VP	4,2%	4,2%	4,8%	12,0%	3,3%	2,4%	5,3%	5,2%	4,1%	1,1%	,3%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

Kui sageli Te mõtlete elu mõtte ja eesmärgi üle?

		KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta							
			Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a	Vene 99a	Holland 90a.
			%	%	%	%	%	%	%	%
Kui sageli, kui üldse, Te mõtlete elu mõtte ja eesmärgi üle?	sageli	40,1%	34,9%	39,2%	35,4%	41,1%	38,9%	40,2%	47,9%	30,6%
	mõnikord	53,9%	61,3%	53,9%	60,0%	54,6%	55,8%	51,7%	45,1%	64,6%
	mitte kunagi	4,6%	2,7%	5,1%	2,0%	3,6%	3,6%	6,5%	5,5%	4,1%
	RÕ/VP	1,4%	1,1%	1,7%	2,5%	,7%	1,7%	1,6%	1,5%	,7%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

V100.Kumba väitega Te nõustute...?

A:Hea ja kurja vahel on täiesti kindel piir(asjaoludest sõltumata)

B:Kunagi ei saa tõmmata selGET piiri hea ja kurja vahel

		KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta									
			Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a.	Vene 99a.	Holland 90a.	Holland 99a.
			%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Hea ja kurja vahel: A. On täiesti kindel piir VÕI B: Kunagi ei saa tõmmata selget piiri	nõustun väitega A	29,2%	22,0%	28,6%	23,7%	39,3%	21,8%	31,8%	27,5%	35,8%	25,2%	26,8%
	nõustun väitega B	45,8%	67,8%	59,2%	52,3%	51,8%	68,3%	54,4%	5,6%	53,6%	3,3%	68,8%
	ei nõustu kummagagi	18,6%	6,3%	7,8%	11,8%	4,6%	3,6%	5,0%	56,2%	3,3%	69,7%	4,1%
	RÕ/VP	6,4%	3,9%	4,4%	12,2%	4,2%	6,3%	8,8%	10,7%	7,3%	1,8%	,3%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

Kas Te kuulute mõnda usukogudusse?

		KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta									
			Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a.	Vene 99a.	Holland 90a.	Holland 99a.
			%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Kas Te kuulute mõnda usukogudusse?	jah	45,7%	12,8%	24,8%	36,5%	59,2%	63,3%	81,3%	34,2%	50,5%	50,7%	46,0%
	ei	52,9%	87,2%	75,2%	63,5%	40,6%	36,7%	18,7%	57,4%	49,5%	49,3%	53,9%
	RÕ/VP	1,3%				,2%			8,4%			,1%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

Kas Te isiklikult leiate, et kiriklik kombetalitus on oluline järgnevate sündmuste puhul?

		KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta									
			Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a.	Vene 99a.	Holland 90a.	Holland 99a.
			%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Lapse sünn	jah	62,3%	57,2%	53,1%	61,9%	52,1%	80,1%	84,2%	67,4%	67,0%	46,3%	41,3%
	ei	26,0%	30,0%	30,3%	12,0%	28,3%	12,2%	6,2%	19,4%	22,4%	51,7%	58,1%
	RÕ/VP	11,7%	12,8%	16,6%	26,1%	19,5%	7,7%	9,5%	13,2%	10,6%	2,0%	,6%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Abiellumine	jah	56,1%	54,2%	53,4%	57,0%	64,2%	75,8%	79,9%	52,0%	46,3%	51,0%	45,6%
	ei	30,7%	30,1%	28,8%	15,3%	18,5%	14,8%	10,1%	31,5%	40,2%	47,2%	53,9%
	RÕ/VP	13,2%	15,8%	17,8%	27,7%	17,4%	9,4%	10,0%	16,5%	13,5%	1,8%	,5%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Inimese surm	jah	68,2%	63,7%	63,7%	65,2%	75,8%	81,9%	86,0%	63,8%	69,2%	58,8%	56,0%
	ei	20,4%	24,5%	20,6%	11,4%	10,4%	10,5%	4,1%	22,0%	18,6%	38,7%	43,0%
	RÕ/VP	11,4%	11,8%	15,7%	23,4%	13,8%	7,6%	9,8%	14,1%	12,2%	2,5%	1,1%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

V110.Sõltumata sellest, kas Te käite kirikus või mitte, kas peate end ...?

		KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta									
			Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a.	Vene 99a.	Holland 90a.	Holland 99a.
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
Sõltumata sellest, kas Te käite kirikus või mitte, kas peate end ...	usklikuks inimeseks	52,7%	18,7%	35,7%	34,4%	70,6%	46,5%	74,3%	51,9%	60,1%	59,6%	62,7%
	mitteusklikuks inimeseks	32,2%	66,6%	44,2%	26,7%	18,7%	35,3%	12,4%	34,2%	26,9%	33,3%	29,9%
	veendunud ateistiks	4,2%	2,8%	5,7%	2,2%	2,6%	2,6%	1,3%	6,6%	4,4%	5,1%	5,8%
	RÕ/VP	10,9%	12,0%	14,4%	36,7%	8,2%	15,6%	12,0%	7,3%	8,5%	2,0%	1,5%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

Kui tähtsad on õnneliku abielu jaoks järgmised asjaolud...?

		KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta									
			Eesti		Läti		Leedu		Vene		Holland	
			90a.	99a.	90a.	99a.	90a.	99a.	90a.	99a.	90a.	99a.
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
Truudus	väga tähtis	72,8%	60,1%	60,9%	73,5%	77,6%	70,1%	63,0%	76,7%	70,9%	87,1%	87,2%
	küllaltki tähtis	23,5%	33,9%	35,6%	23,1%	20,4%	27,4%	32,3%	18,8%	24,5%	11,6%	10,9%
	mitte eriti tähtis	2,8%	5,3%	2,6%	2,2%	1,1%	2,5%	2,4%	3,9%	3,5%	1,2%	1,8%
	RÕ/VP	,8%	,7%	,9%	1,1%	,9%		2,3%	,6%	1,1%	,1%	,1%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Küllaldane sissetulek	väga tähtis	39,7%	30,1%	28,5%	34,1%	35,7%	35,6%	41,6%	53,4%	53,4%	26,1%	24,5%
	küllaltki tähtis	49,5%	54,6%	58,9%	54,4%	53,1%	55,5%	52,8%	39,8%	40,9%	54,9%	53,0%
	mitte eriti tähtis	10,0%	14,6%	12,0%	9,7%	9,7%	8,7%	4,0%	6,1%	5,2%	19,1%	22,4%
	RÕ/VP	,7%	,8%	,6%	1,8%	1,5%	,2%	1,6%	,8%	,5%		
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Sama sotsiaalne taust, päritolu	väga tähtis	11,0%	7,1%	8,1%	11,2%	14,3%	7,7%	11,0%	8,6%	9,3%	22,2%	15,3%
	küllaltki tähtis	33,0%	36,3%	34,9%	30,7%	37,6%	46,0%	43,5%	20,1%	21,8%	42,4%	45,1%
	mitte eriti tähtis	53,1%	51,8%	53,2%	55,8%	44,3%	45,7%	38,2%	69,0%	65,5%	35,2%	39,3%
	RÕ/VP	2,9%	4,8%	3,8%	2,3%	3,8%	,6%	7,3%	2,2%	3,4%	,2%	,3%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

Kui tähtsad on õnneliku abielu jaoks järgmised asjaolud...?

		KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta									
			Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a.	Vene 99a.	Holland 90a.	Holland 99a.
			%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Vastastikune austus ja lugupidamine	väga tähtis	73,3%	73,4%	70,7%	72,3%	74,2%	64,8%	51,2%	76,9%	67,7%	92,5%	94,4%
	küllaltki tähtis	24,7%	25,4%	28,1%	22,9%	23,3%	33,5%	45,8%	20,0%	30,9%	7,0%	5,2%
	mitte eriti tähtis	1,2%	,9%	,7%	3,1%	,9%	1,4%	,6%	2,1%	,9%	,5%	,2%
	RÕ/VP	,8%	,3%	,5%	1,7%	1,6%	,3%	2,4%	1,0%	,5%		,1%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Ühised religioossed tõekspidamised	väga tähtis	11,4%	6,9%	10,3%	8,6%	10,5%	13,9%	14,5%	10,5%	11,1%	17,6%	11,4%
	küllaltki tähtis	25,9%	25,4%	29,4%	22,7%	29,0%	37,2%	39,9%	16,9%	22,9%	25,5%	22,3%
	mitte eriti tähtis	58,6%	59,4%	53,3%	65,1%	54,6%	48,3%	37,8%	70,3%	61,0%	56,7%	66,1%
	RÕ/VP	4,1%	8,2%	7,0%	3,5%	5,9%	,6%	7,8%	2,3%	5,0%	,2%	,2%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Head elamistingimused	väga tähtis	37,2%	35,0%	25,6%	44,2%	29,1%	33,0%	26,2%	50,5%	44,5%	34,7%	26,5%
	küllaltki tähtis	52,4%	54,7%	61,3%	47,1%	57,2%	56,9%	62,3%	39,8%	48,4%	54,2%	59,7%
	mitte eriti tähtis	9,5%	9,8%	12,1%	7,0%	12,2%	9,8%	8,8%	8,3%	6,7%	11,0%	13,8%
	RÕ/VP	,9%	,5%	1,0%	1,8%	1,5%	,3%	2,7%	1,4%	,4%	,1%	
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

Kui tähtsad on õnneliku abielu jaoks järgmised asjaolud...?

		KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta									
			Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a.	Vene 99a.	Holland 90a.	Holland 99a.
			%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Poliitiliste vaadete lähedus	väga tähtis	6,1%	5,2%	4,6%	12,6%	6,1%	7,4%	6,7%	7,9%	2,8%	7,9%	4,2%
	küllaltki tähtis	25,2%	33,5%	22,4%	37,2%	27,7%	43,1%	30,9%	19,3%	11,3%	28,5%	25,5%
	mitte eriti tähtis	64,5%	54,8%	67,4%	47,7%	59,7%	48,8%	50,9%	70,1%	81,0%	63,5%	70,1%
	RÕ/VP	4,1%	6,5%	5,6%	2,4%	6,4%	,7%	11,6%	2,8%	4,9%	,1%	,3%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Mõistmine ja leplikkus	väga tähtis	62,0%	56,3%	60,4%	60,7%	65,4%	32,8%	41,2%	66,1%	61,4%	85,4%	87,5%
	küllaltki tähtis	34,4%	39,5%	38,0%	33,0%	32,6%	56,1%	55,4%	29,1%	36,4%	14,3%	12,3%
	mitte eriti tähtis	2,5%	3,2%	1,2%	4,7%	,6%	10,3%	1,1%	3,4%	1,6%	,2%	,3%
	RÕ/VP	1,0%	1,1%	,4%	1,7%	1,4%	,8%	2,3%	1,4%	,7%	,1%	
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Mehe ja naise vanematest lahus elamine	väga tähtis	39,5%	40,5%	37,6%	41,6%	30,9%	34,7%	32,5%	35,0%	35,6%	59,6%	57,0%
	küllaltki tähtis	36,9%	41,6%	40,0%	39,9%	39,3%	45,9%	49,1%	34,8%	40,2%	16,9%	18,1%
	mitte eriti tähtis	21,3%	15,2%	19,1%	16,8%	25,3%	18,7%	13,3%	28,3%	21,6%	22,8%	24,2%
	RÕ/VP	2,4%	2,8%	3,3%	1,7%	4,5%	,7%	5,1%	1,9%	2,6%	,7%	,7%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

Kui tähtsad on õnneliku abielu jaoks järgmised asjaolud...?

		KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta									
			Eesti		Läti		Leedu		Vene		Holland	
			90a.	99a.	90a.	99a.	90a.	99a.	90a.	99a.	90a.	99a.
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
Õnnelikud seksuaalsuhted	väga tähtis	48,1%	51,2%	50,5%	57,9%	50,4%	36,4%	34,3%	45,2%	47,4%	61,8%	50,3%
	küllaltki tähtis	42,2%	40,2%	41,6%	34,3%	39,1%	54,1%	55,5%	38,8%	41,5%	35,3%	45,4%
	mitte eriti tähtis	6,6%	5,3%	5,3%	5,5%	5,3%	8,6%	3,8%	13,7%	5,7%	2,6%	4,3%
	RÕ/VP	3,1%	3,4%	2,6%	2,2%	5,1%	,9%	6,4%	2,2%	5,5%	,4%	
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Majapidamistöõde jagamine	väga tähtis	28,1%	18,5%	17,2%	30,7%	25,4%	24,8%	24,9%	37,3%	27,6%	33,9%	32,8%
	küllaltki tähtis	52,9%	57,2%	49,9%	50,5%	52,0%	64,0%	65,6%	48,1%	50,9%	46,2%	51,1%
	mitte eriti tähtis	17,5%	22,8%	30,2%	17,2%	19,5%	11,0%	5,9%	13,0%	20,3%	19,9%	15,8%
	RÕ/VP	1,5%	1,5%	2,7%	1,7%	3,1%	,2%	3,7%	1,6%	1,1%		,3%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Lapsed	väga tähtis	67,1%	72,8%	62,1%	76,5%	71,8%	65,4%	49,4%	78,8%	73,2%	54,8%	47,6%
	küllaltki tähtis	25,7%	24,3%	30,7%	18,8%	23,4%	32,1%	44,5%	17,2%	22,6%	27,2%	28,0%
	mitte eriti tähtis	5,8%	1,8%	4,3%	3,1%	3,0%	2,3%	3,4%	2,7%	2,9%	17,3%	24,1%
	RÕ/VP	1,4%	1,1%	2,8%	1,6%	1,9%	,2%	2,7%	1,3%	1,3%	,7%	,3%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

**Kui tähtsad on õnneliku abielu jaoks järgmised asjaolud...(keskmine)?
(3 - väga tähtis, 1 - mitte eriti tähtis)**

	KÕIK VASTAJAD	Uuringu aasta									
		Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a.	Vene 99a.	Holland 90a.	Holland 99a.
Vastastikune austus ja lugupidamine	2,73	2,73	2,70	2,70	2,75	2,64	2,52	2,76	2,67	2,92	2,94
Truudus	2,71	2,55	2,59	2,72	2,77	2,68	2,62	2,73	2,68	2,86	2,85
Mõistmine ja leplikkus	2,60	2,54	2,59	2,57	2,66	2,23	2,41	2,64	2,60	2,85	2,87
Lapsed	2,62	2,72	2,60	2,75	2,70	2,63	2,47	2,77	2,71	2,38	2,24
Õnnelikud seksuaalsuhted	2,43	2,48	2,46	2,54	2,48	2,28	2,33	2,32	2,44	2,59	2,46
Küllaldane sissetulek	2,30	2,16	2,17	2,25	2,26	2,27	2,38	2,48	2,48	2,07	2,02
Head elamistingimused	2,28	2,25	2,14	2,38	2,17	2,23	2,18	2,43	2,38	2,24	2,13
Mehe ja naise vanematest lahus elamine	2,19	2,26	2,19	2,25	2,06	2,16	2,20	2,07	2,14	2,37	2,33
Majapidamistöde jagamine	2,11	1,96	1,87	2,14	2,06	2,14	2,20	2,25	2,07	2,14	2,17
Sama sotsiaalne taust, päritolu	1,57	1,53	1,53	1,54	1,69	1,62	1,71	1,38	1,42	1,87	1,76
Ühised religioossed tõekspidamised	1,51	1,43	1,54	1,41	1,53	1,65	1,75	1,39	1,47	1,61	1,45
Poliitiliste vaadete lähedus	1,39	1,47	1,33	1,64	1,43	1,58	1,50	1,36	1,18	1,44	1,34

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

V148.Kas laps vajab õnnelikuks üleskasvamiseks kodu, kus on nii isa kui ema?

		KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta									
			Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a	Vene 99a	Holland 90a.	Holland 99a.
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Kas laps vajab õnnelikuks üleskasvamiseks kodu, kus on nii isa kui ema?	pigem nõustun	88,3%	97,3%	92,7%	96,2%	90,9%	92,2%	73,0%	95,5%	92,9%	76,4%	63,6%
	pigem ei nõustu	9,1%	1,4%	4,2%	,8%	6,7%	5,9%	18,8%	2,7%	5,1%	20,8%	35,3%
	RÖ/VP	2,6%	1,3%	3,1%	3,0%	2,4%	1,9%	8,2%	1,8%	2,0%	2,8%	1,2%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

V149.Kas naisel peab olema lapsi, et ennast teostada või pole see vajalik?

		KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta									
			Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a	Vene 99a	Holland 90a.	Holland 99a.
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Kas naisel peab olema lapsi, et ennast teostada või pole see vajalik?	peab olema lapsi	68,1%	84,1%	66,7%	91,1%	85,0%	81,5%	56,9%	88,5%	78,3%	10,3%	7,1%
	pole vajalik	25,3%	8,5%	22,4%	3,7%	8,8%	10,6%	26,3%	7,6%	15,6%	85,8%	92,2%
	RÖ/VP	6,6%	7,3%	10,9%	5,2%	6,2%	7,9%	16,8%	3,9%	6,1%	3,8%	,7%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

V150.Kas Te nõustute järgneva väitega: Abielu on iganenud tava?

		KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta									
			Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a.	Vene 99a.	Holland 90a.	Holland 99a.
			%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Kas Te nõustute järgneva väitega: Abielu on iganenud tava?	jah	15,7%	9,7%	14,1%	7,6%	15,5%	8,9%	18,2%	13,2%	20,3%	20,4%	24,0%
	ei	76,9%	80,7%	75,1%	81,7%	78,9%	86,1%	70,5%	77,7%	73,3%	76,1%	74,0%
	RÖ/VP	7,4%	9,6%	10,8%	10,6%	5,6%	5,0%	11,3%	9,1%	6,4%	3,5%	2,0%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

Kuivõrd Te nõustute järgmiste väidetega...?

		KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta									
			Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a.	Vene 99a.	Holland 90a.	Holland 99a.
			%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Töötav ema suudab oma lastega luua sama soojad ja tihedad suhted kui ema, kes ei tööta	nõus	68,3%	80,1%	67,4%	44,6%	72,2%	41,0%	71,6%	61,5%	80,0%	69,8%	81,1%
	ei ole nõus	28,0%	18,0%	27,9%	50,2%	23,3%	55,7%	22,0%	34,7%	16,1%	28,4%	18,1%
	RÖ/VP	3,7%	2,0%	4,7%	5,2%	4,5%	3,3%	6,4%	3,8%	3,9%	1,8%	,9%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Koolieelne laps kannatab tõenäoliselt seetõttu, kui ta ema töötab	nõus	69,7%	89,0%	61,5%	89,7%	70,3%	88,1%	64,9%	67,1%	69,5%	58,9%	43,5%
	ei ole nõus	25,8%	9,3%	33,0%	7,6%	23,1%	9,9%	26,1%	29,0%	25,2%	37,4%	53,6%
	RÖ/VP	4,4%	1,7%	5,5%	2,7%	6,6%	2,0%	9,0%	3,9%	5,3%	3,7%	2,9%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Töökoht on muidugi hea, kuid see, mida enamik naisi tegelikult soovib on kodu ja lapsed	nõus	71,9%	79,7%	60,8%	82,2%	58,8%	92,7%	84,6%	86,0%	80,0%	36,1%	33,6%
	ei ole nõus	20,8%	13,8%	29,3%	8,7%	29,0%	3,3%	5,6%	8,5%	13,3%	54,8%	63,6%
	RÖ/VP	7,3%	6,5%	9,9%	9,1%	12,1%	4,0%	9,8%	5,5%	6,7%	9,1%	2,8%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Olla koduperenaine on täpselt sama-sugune eneseteostamine kui eesliiklane	nõus	61,6%	67,2%	53,7%	55,7%	33,5%	81,4%	72,3%	81,7%	57,8%	50,0%	49,1%
	ei ole nõus	29,8%	27,8%	37,2%	29,2%	50,2%	14,4%	19,7%	13,1%	33,1%	40,5%	43,3%
	RÖ/VP	8,6%	5,1%	9,1%	15,1%	16,3%	4,2%	8,0%	5,3%	9,1%	9,5%	7,5%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Omada töökohta on naisele parim viis olla sõltumatu	nõus	58,4%	50,6%	73,1%	52,3%	79,4%	36,6%	65,8%	51,4%	63,1%	51,4%	59,5%
	ei ole nõus	32,1%	39,5%	19,8%	32,6%	13,8%	52,5%	19,9%	37,3%	26,8%	43,2%	39,2%
	RÖ/VP	9,4%	9,9%	7,1%	15,2%	6,8%	10,9%	14,2%	11,3%	10,0%	5,4%	1,3%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Mees ja naine mõlemad peavad andma panuse perekonna sissetulekusse	nõus	70,2%	77,2%	78,4%	68,9%	85,3%	70,9%	83,4%	76,0%	78,9%	29,2%	34,7%
	ei ole nõus	25,1%	18,6%	16,7%	20,4%	11,0%	23,2%	9,7%	19,2%	16,5%	68,5%	64,5%
	RÖ/VP	4,8%	4,3%	4,8%	10,7%	3,8%	5,9%	6,9%	4,8%	4,6%	2,3%	,8%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

**Kuivõrd Te nõustute järgmiste väidetega...(keskmine)?
(4 - täiesti nõus, 1 - üldse ei ole nõus)**

	KÕIK VASTAJAD	Uuringu aasta									
		Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a.	Vene 99a.	Holland 90a.	Holland 99a.
Töötav ema suudab oma lastega luua sama soojad ja tihedad suhted kui ema, kes ei tööta	2,94	3,35	2,89	2,52	3,02	2,44	2,96	2,81	3,13	2,96	3,13
Mees ja naine mõlemad peavad andma panuse perekonna sissetulekusse	2,95	3,14	3,12	3,10	3,20	2,95	3,09	3,06	3,07	2,27	2,34
Omada töökohta on naisele parim viis olla sõltumatu	2,78	2,66	2,98	2,75	3,08	2,46	2,91	2,68	2,88	2,61	2,69
Töökoht on muidugi hea, kuid see, mida enamik naisi tegelikult soovib on kodu ja lapsed	2,98	3,21	2,82	3,32	2,82	3,32	3,08	3,22	3,09	2,35	2,25
Olla koduperenaine on täpselt sama-sugune eneseteostamine kui töөлkäimine	2,84	2,99	2,70	2,88	2,43	3,16	2,93	3,17	2,73	2,65	2,53
Koolieelne laps kannatab tõenäoliselt seetõttu, kui ta ema töötab	2,94	3,35	2,78	3,37	2,88	3,24	2,84	2,90	2,91	2,76	2,41

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

V162.Kas vanemaid armastama ja austama A: Peab alati VÕI B: Ei ole kohustust, kui nad ei ole seda ära teeninud?

		KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta									
			Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a	Vene 99a	Holland 90a.	Holland 99a.
			%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Kas vanemaid armastama ja austama A: Peab alati VÕI B: Ei ole kohustust, kui nad ei ole seda ära teeninud	Pigem nõustun väitega A	66,3%	57,9%	65,9%	59,7%	72,3%	77,6%	78,1%	70,6%	81,7%	39,1%	32,4%
	Pigem nõustun väitega B	28,0%	36,2%	25,8%	23,5%	21,5%	18,9%	16,3%	22,6%	15,3%	56,0%	66,7%
	RÕ/VP	5,8%	5,9%	8,3%	16,8%	6,2%	3,5%	5,6%	6,7%	3,1%	4,8%	,9%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

V163.Milline järgnevatest väidetest kirjeldab paremini Teie vaateid vanemate kohustustest oma laste suhtes?

		KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta									
			Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a.	Vene 99a.	Holland 90a.	Holland 99a.
			%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Milline järgnevatest väidetest kirjeldab paremini Teie vaateid vanemate kohustustest oma laste suhtes?	Vanemate kohus on teha oma parim oma laste heaks	52,7%	52,0%	55,0%	45,4%	74,5%	35,6%	36,0%	47,8%	53,9%	65,9%	62,4%
	Vanematel on nende endi elu	21,1%	20,7%	20,7%	23,9%	15,0%	7,6%	46,8%	13,0%	32,5%	11,5%	10,0%
	Mitte kumbki	21,3%	21,6%	18,4%	19,6%	8,8%	51,8%	8,9%	32,6%	9,8%	20,9%	26,9%
	RÕ/VP	4,9%	5,7%	5,9%	11,1%	1,7%	5,0%	8,3%	6,5%	3,8%	1,7%	,6%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

Teie osalus mõningates poliitilistes tegevustes?

		KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta									
			Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a.	Vene 99a.	Holland 90a.	Holland 99a.
			%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Palvekirjale, petitsioonile allakirjutamine	Olen osalenud	31,9%	36,0%	18,7%	59,4%	17,7%	55,4%	22,2%	26,5%	10,9%	50,1%	61,2%
	Võiksin osaleda	31,1%	35,5%	29,6%	21,5%	30,4%	27,2%	31,4%	39,5%	29,7%	31,2%	27,9%
	Ei osaleks kunagi	29,5%	20,8%	42,3%	11,1%	44,5%	12,4%	27,6%	23,6%	53,0%	17,2%	10,6%
	RÕ/VP	7,6%	7,6%	9,4%	8,1%	7,4%	5,0%	18,8%	10,5%	6,5%	1,5%	,2%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Boikoteerimine	Olen osalenud	5,4%	2,9%	2,6%	2,9%	3,7%	6,5%	3,6%	3,8%	2,4%	8,4%	23,3%
	Võiksin osaleda	30,2%	34,8%	24,0%	26,0%	24,6%	53,2%	28,8%	30,8%	20,8%	33,0%	38,7%
	Ei osaleks kunagi	52,9%	48,6%	62,3%	41,5%	64,0%	28,9%	44,6%	50,5%	69,9%	56,6%	37,7%
	RÕ/VP	11,5%	13,7%	11,1%	29,6%	7,8%	11,4%	23,0%	14,9%	7,0%	2,0%	,2%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Registreeritud demonstratsioon osalemine	Olen osalenud	24,4%	23,9%	10,1%	30,5%	23,7%	32,5%	9,6%	30,5%	22,5%	25,0%	34,1%
	Võiksin osaleda	36,5%	39,0%	27,9%	36,0%	34,8%	48,5%	40,2%	39,0%	31,5%	38,4%	35,2%
	Ei osaleks kunagi	32,3%	29,3%	52,2%	19,0%	35,9%	14,5%	33,4%	23,0%	42,3%	35,4%	30,7%
	RÕ/VP	6,7%	7,8%	9,8%	14,5%	5,5%	4,5%	16,8%	7,5%	3,8%	1,2%	
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Sanktsioneerimata streikides osalemine	Olen osalenud	2,3%	3,7%	1,2%	4,4%	1,0%	2,3%	1,7%	2,2%	1,5%	2,5%	4,5%
	Võiksin osaleda	20,9%	16,6%	10,6%	21,7%	13,2%	43,5%	18,5%	25,3%	15,1%	20,4%	28,7%
	Ei osaleks kunagi	65,4%	68,1%	77,8%	46,7%	77,3%	41,2%	56,2%	57,5%	76,5%	75,2%	66,7%
	RÕ/VP	11,4%	11,7%	10,3%	27,1%	8,5%	13,0%	23,6%	15,0%	6,9%	2,0%	,1%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Hoonete või tehaste hõivamine	Olen osalenud	1,2%	,7%	,1%	,9%	,3%	,2%	1,1%	,7%	,6%	3,1%	5,4%
	Võiksin osaleda	10,5%	6,3%	4,6%	4,2%	3,8%	17,9%	9,1%	10,1%	7,8%	21,2%	24,1%
	Ei osaleks kunagi	77,3%	82,5%	88,0%	72,8%	90,5%	67,9%	65,2%	72,9%	83,9%	73,4%	70,4%
	RÕ/VP	11,0%	10,5%	7,3%	22,1%	5,4%	14,0%	24,6%	16,3%	7,7%	2,3%	,1%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

Kuhu Te paigutaksite enda vaated sellel skaalal?

		KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta									
			Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a.	Vene 99a.	Holland 90a.	Holland 99a.
			%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Kuhu Te paigutaksite enda vaated sellel skaalal?	RÕ/VP	3,0%	2,8%	4,1%	5,1%	1,5%	2,1%	2,7%	7,1%	1,3%	1,2%	,8%
	Inimene ise vastutab oma ülalpidamise eest	24,5%	26,3%	14,9%	18,9%	13,7%	21,2%	28,7%	28,5%	24,3%	32,4%	31,7%
	Nii inimene ise kui ka riik	44,7%	44,1%	52,0%	31,8%	40,9%	42,5%	43,0%	42,0%	43,1%	54,2%	57,1%
	Riik peaks kindlustada igatüüpe ülalpidamine	27,8%	26,8%	29,0%	44,2%	43,9%	34,2%	25,6%	22,3%	31,3%	12,3%	10,4%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Kuhu Te paigutaksite enda vaated sellel skaalal?	RÕ/VP	6,0%	7,0%	5,1%	14,1%	5,2%	5,9%	5,3%	12,1%	2,9%	1,5%	,3%
	Töötud peaksid nõustuma ükskõik millise töökohaga	23,1%	12,5%	14,8%	11,7%	27,4%	25,8%	33,9%	26,3%	22,9%	27,1%	24,1%
	Töötud võiksid nõustuda, kuid neil peaks olema õigus ka keeld	38,2%	37,4%	43,3%	23,8%	34,7%	33,2%	29,5%	35,4%	35,6%	56,4%	58,3%
	Töötutel - õigus keelduda ebasobivast töökohast	32,7%	43,1%	36,8%	50,4%	32,6%	35,1%	31,3%	26,2%	38,6%	14,9%	17,3%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Kuhu Te paigutaksite enda vaated sellel skaalal?	RÕ/VP	7,3%	4,8%	5,7%	7,9%	5,1%	6,8%	13,2%	11,3%	8,8%	2,9%	1,0%
	Konkurents on hea, stimuleerib inimesi töötama	49,2%	68,2%	35,9%	69,7%	56,2%	62,3%	43,6%	56,1%	42,2%	35,4%	29,1%
	Konkurents on niihea kui ka halb	34,8%	21,3%	49,1%	17,1%	31,8%	23,7%	32,2%	25,5%	37,1%	53,8%	60,2%
	Konkurents on kahjulik, toob välja inimeses halvima	8,6%	5,8%	9,3%	5,4%	6,9%	7,2%	11,0%	7,0%	11,9%	7,9%	9,7%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

Kuhu Te paigutaksite enda vaated sellel skaalal?

		KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta								
			Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a	Vene 99a	Holland 90a.	Holland 99a.
			%	%	%	%	%	%	%	%	%
Kuhu Te paigutaksite enda vaated sellel skaalal?	RÕ/VP	5,4%	4,7%	5,5%	12,1%	4,2%	7,5%	11,1%	2,4%	,9%	,3%
	Sissetulekud tuleks jaotada võrdsemalt	14,3%	6,9%	9,6%	11,2%	10,9%	38,8%	9,8%	16,0%	12,8%	13,4%
	Võiks jaotada võrdsemalt, kuid tuleks stimuleerida ka üksikis	34,9%	23,2%	40,5%	25,1%	26,5%	29,6%	37,0%	26,1%	58,1%	58,3%
	Tuleks rohkem stimuleerida üksikisiku jõupingutusi	45,4%	65,2%	44,4%	51,6%	58,4%	24,2%	42,1%	55,5%	28,2%	28,0%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Kuhu Te paigutaksite enda vaated sellel skaalal?	RÕ/VP	10,3%	6,8%	10,2%	14,6%	9,5%	17,4%	9,6%	12,2%	7,5%	3,5%
	Eraomanduse osatähtsust tuleks suurendada	27,7%	46,4%	17,1%	42,5%	37,6%	29,7%	23,5%	16,1%	29,5%	29,6%
	Nii ühte kui teist	41,6%	33,5%	49,2%	27,7%	31,8%	34,3%	39,8%	40,1%	59,2%	60,8%
	Riikliku omandi osatähtsust tuleks suurendada	20,4%	13,2%	23,4%	15,2%	21,1%	18,6%	27,1%	31,6%	3,8%	6,1%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

**V186.Kes peaks vastutama inimeses ülalpidamise eest?
(1 - Inimene ise oma ülalpidamise,10 -Riik peaks kindlustama ülalpidamise)**

	KÕIK VASTAJAD	Uuringu aasta									
		Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a.	Vene 99a.	Holland 90a.	Holland 99a.
Kuhu Te paigutaksite enda vaated sellel skaalal?	5,60	5,52	6,08	6,60	6,68	5,94	5,38	5,19	5,70	4,68	4,65

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

**V187.Kas töötu peaks nõustuma iga saadaval oleva tööga?
(1 - Peaks nõstuma või jääb ilma abirahast,10 -On õigus keelduda)**

	KÕIK VASTAJAD	Uuringu aasta									
		Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a.	Vene 99a.	Holland 90a.	Holland 99a.
Kuhu Te paigutaksite enda vaated sellel skaalal?	5,87	6,77	6,40	7,30	5,64	5,79	5,39	5,43	6,11	4,96	5,22

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

**V188.Kas konkurents on hea või kahjulik?
(1 - Hea,sest stimuleerib tööle ja uutele ideedele,10 -Kahjulik,sest toob välja inimese halvad küljed)**

	KÕIK VASTAJAD	Uuringu aasta									
		Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a.	Vene 99a.	Holland 90a.	Holland 99a.
Kuhu Te paigutaksite enda vaated sellel skaalal?	3,70	2,82	4,39	2,56	3,43	3,02	3,99	3,26	4,09	4,32	4,70

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

**O18.Kuidas tuleks jaotada sissetulekud?
(1 - Jaotada võrdsemalt ,10 -Tuleks stimuleerida üksikisiku jõupingutusi)**

	KÕIK VASTAJAD	Uuringu aasta								
		Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a	Vene 99a	Holland 90a.	Holland 99a.
Kuhu Te paigutaksite enda vaated sellel skaalal?	6,78	7,77	6,88	7,30	7,34	4,81	6,99	7,15	6,09	6,09

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

**O19.Kumba osatähtsust äri-ja tööstustegevuses tuleks suurendada,kas eraomanduse või riiklikku?
(1 - Eraomanduse osatähtsust,10 -Riikliku omandi osatähtsust)**

	KÕIK VASTAJAD	Uuringu aasta								
		Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a	Vene 99a	Holland 90a.	Holland 99a.
Kuhu Te paigutaksite enda vaated sellel skaalal?	5,12	4,11	5,74	4,14	4,71	4,94	5,64	6,11	4,36	4,42

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

Kaks vabariigi kõige olulisemat eesmärki lähema 10 aasta jooksul?

		KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta									
			Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a.	Vene 99a.	Holland 90a.	Holland 99a.
			%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Meie vabariigi eesmärgid lähema 10 aasta jooksul. Kõige olulisem.	RÕ/VP	2,7%	3,2%	2,7%	6,0%	1,6%	3,4%	4,7%	3,3%	1,7%	1,5%	,7%
	Säilitada kord riigis	47,0%	56,8%	55,6%	51,2%	52,8%	28,3%	23,0%	56,9%	55,4%	28,4%	40,6%
	Lasta inimestel kaasa rääkida tähtsates riigiasjades	22,0%	20,5%	20,2%	24,0%	23,9%	30,7%	31,7%	23,4%	18,3%	14,5%	17,3%
	Võidelda hindade tõusu vastu	18,3%	15,0%	19,7%	10,0%	17,4%	26,3%	36,9%	14,3%	23,2%	9,0%	6,7%
	Kaitsta sõnavabadust	9,9%	4,5%	1,8%	8,9%	4,3%	11,3%	3,7%	2,1%	1,3%	46,6%	34,6%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Meie vabariigi eesmärgid lähema 10 aasta jooksul. Tähtsuselt teine.	RÕ/VP	5,6%	7,2%	5,0%	9,5%	3,5%	6,5%	7,7%	8,2%	4,4%	2,9%	1,0%
	Säilitada kord riigis	23,7%	19,1%	23,0%	18,2%	25,1%	23,4%	24,7%	21,7%	26,4%	23,1%	29,3%
	Lasta inimestel kaasa rääkida tähtsates riigiasjades	24,2%	26,4%	26,1%	24,4%	26,4%	19,0%	24,3%	23,1%	23,0%	30,1%	21,7%
	Võidelda hindade tõusu vastu	31,3%	28,7%	35,3%	29,5%	31,7%	30,9%	31,7%	36,8%	41,2%	14,5%	13,4%
	Kaitsta sõnavabadust	15,2%	18,6%	10,5%	18,5%	13,4%	20,2%	11,6%	10,3%	5,0%	29,4%	34,7%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

Kuidas Te hindate muutusi, mis võivad lähitulevikus ette tulla?

		KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta									
			Eesti		Läti		Leedu		Vene		Holland	
			90a.	99a.	90a.	99a.	90a.	99a.	90a.	99a.	90a.	99a.
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
Tehnoloogia arengu suurem tähtsustamine	RÖ/VP	4,1%		9,3%	5,2%	8,7%	1,0%	11,1%	1,5%	4,7%	,5%	1,1%
	Hea	74,9%	83,7%	68,2%	76,4%	79,4%	87,5%	70,2%	82,9%	84,0%	48,2%	47,9%
	Halb	10,9%	14,1%	7,1%	15,0%	3,7%	8,6%	4,5%	13,1%	3,3%	23,8%	25,2%
	Ükskõik	10,1%	2,2%	15,4%	3,4%	8,3%	2,9%	14,2%	2,5%	8,0%	27,5%	25,8%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Perekonnaelu suurem tähtsustamine	RÖ/VP	2,7%		4,5%	5,9%	6,5%	,6%	5,6%	1,1%	2,9%	,5%	1,0%
	Hea	85,8%	85,9%	85,0%	79,6%	86,1%	95,3%	91,2%	93,9%	90,8%	66,2%	68,2%
	Halb	6,0%	13,2%	1,7%	12,6%	1,6%	3,7%	1,3%	4,1%	,8%	23,4%	8,1%
	Ükskõik	5,5%	,9%	8,9%	1,9%	5,8%	,4%	1,9%	,9%	5,5%	9,9%	22,6%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Lihtne ja loomulikum elulaad	RÖ/VP	6,8%		7,2%	4,3%	9,5%	,9%	8,2%	1,7%	20,2%	,7%	,5%
	Hea	73,8%	83,7%	80,0%	77,0%	73,7%	88,6%	82,7%	87,8%	47,0%	76,7%	67,6%
	Halb	10,4%	13,6%	3,8%	14,8%	6,1%	7,0%	3,6%	7,9%	14,9%	17,7%	11,0%
	Ükskõik	9,0%	2,7%	9,1%	3,9%	10,7%	3,5%	5,5%	2,6%	17,9%	4,9%	21,0%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

Kuivõrd Te usaldate...?

		KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta									
			Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a.	Vene 99a.	Holland 90a.	Holland 99a.
			%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Kirik	RÕ/VP	6,1%	1,5%	13,4%	2,7%	6,9%	,9%	12,8%	8,8%	7,4%	,3%	,9%
	Usaldan	53,6%	53,0%	38,1%	62,1%	62,0%	72,7%	61,9%	59,5%	56,4%	31,7%	29,4%
	Ei usalda	40,4%	45,5%	48,4%	35,2%	31,1%	26,4%	25,3%	31,7%	36,1%	68,0%	69,7%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Relvajõud	RÕ/VP	4,6%	1,2%	8,3%	2,3%	9,2%	,9%	14,9%	4,6%	3,6%	,5%	1,6%
	Usaldan	43,9%	22,4%	31,8%	24,0%	43,4%	21,3%	42,6%	65,9%	64,5%	31,1%	38,5%
	Ei usalda	51,5%	76,4%	59,8%	73,6%	47,4%	77,8%	42,5%	29,5%	31,9%	68,4%	59,9%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Haridussüsteem	RÕ/VP	4,1%	1,4%	6,1%	2,2%	4,4%	1,3%	13,5%	5,0%	4,1%	1,1%	,9%
	Usaldan	61,2%	46,9%	69,4%	51,6%	70,5%	56,0%	57,6%	51,9%	68,3%	64,6%	72,4%
	Ei usalda	34,7%	51,7%	24,5%	46,2%	25,1%	42,7%	28,9%	43,0%	27,6%	34,3%	26,7%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Ajakirjandus	RÕ/VP	2,2%	1,1%	2,7%	2,8%	1,8%	,6%	6,0%	3,3%	2,1%	,5%	,7%
	Usaldan	47,5%	62,8%	40,8%	58,6%	44,0%	67,1%	72,2%	42,2%	29,3%	35,6%	55,0%
	Ei usalda	50,3%	36,1%	56,5%	38,6%	54,2%	32,3%	21,8%	54,5%	68,6%	63,9%	44,3%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Ametiühingud	RÕ/VP	10,0%	2,2%	19,0%	2,9%	21,3%	1,4%	34,0%	4,6%	11,0%	2,3%	4,0%
	Usaldan	33,6%	26,3%	26,3%	23,1%	25,3%	26,5%	26,5%	45,0%	27,1%	51,4%	56,2%
	Ei usalda	56,4%	71,5%	54,7%	74,0%	53,4%	72,1%	39,5%	50,4%	61,8%	46,3%	39,8%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

Kuivõrd Te usaldate...?

		KÕIK VASTA JAD	Uuringu aasta									
			Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a.	Vene 99a.	Holland 90a.	Holland 99a.
			%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Politsei	RÕ/VP	2,3%	1,1%	3,5%	2,4%	3,0%	,3%	6,2%	2,9%	2,3%	,2%	1,0%
	Usaldan	35,2%	18,8%	33,0%	19,7%	38,7%	28,4%	24,8%	34,1%	28,3%	72,7%	62,9%
	Ei usalda	62,5%	80,1%	63,5%	77,9%	58,3%	71,3%	69,1%	63,0%	69,3%	27,1%	36,1%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Riigikogu	RÕ/VP	4,9%	1,4%	7,4%	2,2%	4,4%	,7%	6,7%	8,2%	8,1%	,9%	1,3%
	Usaldan	40,0%	67,8%	25,0%	70,9%	26,3%	65,3%	10,0%	43,0%	17,8%	52,6%	54,6%
	Ei usalda	55,1%	30,9%	67,6%	26,9%	69,3%	34,0%	83,3%	48,8%	74,1%	46,5%	44,1%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Riigiasutused	RÕ/VP	6,2%	1,6%	9,3%	3,0%	5,0%	2,6%	9,9%	8,6%	9,9%	1,3%	2,5%
	Usaldan	38,2%	37,9%	36,6%	32,8%	46,7%	50,7%	18,6%	43,9%	34,1%	45,0%	36,5%
	Ei usalda	55,6%	60,5%	54,1%	64,2%	48,3%	46,7%	71,5%	47,5%	56,0%	53,7%	61,0%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Sotsiaalkindlustus	RÕ/VP	5,2%	1,8%	8,0%	3,0%	5,2%	1,9%	11,7%	8,0%	6,5%	,5%	,8%
	Usaldan	49,9%	44,9%	46,6%	36,1%	54,4%	51,5%	28,5%	61,4%	42,3%	68,5%	63,8%
	Ei usalda	44,9%	53,3%	45,4%	60,9%	40,4%	46,6%	59,8%	30,6%	51,1%	31,0%	35,4%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Õigussüsteem	RÕ/VP	4,1%	1,3%	7,3%	2,2%	7,5%	,7%	12,4%	4,0%	3,6%	,6%	2,0%
	Usaldan	37,4%	32,3%	30,0%	35,4%	43,6%	38,4%	16,9%	36,7%	34,9%	62,5%	47,2%
	Ei usalda	58,5%	66,4%	62,7%	62,3%	48,9%	60,9%	70,7%	59,3%	61,6%	36,9%	50,8%
VASTAJAID KOKKU		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD

**Kuivõrd Te usaldate (keskmine)...?
(4 - Suurel määral,1 -Üldse mitte)**

	KÕIK VASTAJAD	Uuringu aasta									
		Eesti 90a.	Eesti 99a.	Läti 90a.	Läti 99a.	Leedu 90a.	Leedu 99a.	Vene 90a.	Vene 99a.	Holland 90a.	Holland 99a.
Kirik	2,61	2,57	2,37	2,71	2,80	2,85	2,86	2,76	2,68	2,14	2,16
Relvajõud	2,40	1,84	2,24	1,83	2,41	1,93	2,49	2,93	2,81	2,13	2,32
Haridussüsteem	2,72	2,50	2,83	2,56	2,89	2,58	2,67	2,61	2,89	2,71	2,82
Ajakirjandus	2,43	2,70	2,34	2,68	2,39	2,68	2,81	2,41	2,08	2,22	2,58
Ametiühingud	2,22	2,11	2,16	2,00	2,11	2,14	2,35	2,38	2,03	2,45	2,56
Politsei	2,22	1,93	2,24	1,92	2,27	2,19	2,15	2,22	2,01	2,80	2,68
Riigikogu	2,31	2,81	2,11	2,97	2,04	2,69	1,83	2,39	1,81	2,49	2,55
Riigiasutused	2,32	2,35	2,33	2,26	2,41	2,50	1,99	2,43	2,21	2,42	2,32
Sotsiaalkindlustus	2,50	2,41	2,48	2,24	2,58	2,47	2,20	2,75	2,34	2,75	2,70
Õigussüsteem	2,29	2,23	2,20	2,27	2,40	2,35	1,97	2,32	2,15	2,67	2,45

EUROOPA VÄÄRTUSHINNANGUD